

Jazyk a literatúra

Štátny pedagogický ústav, Bratislava
ISSN 1339-7184

4.
číslo
2. ročník/2015

OBSAH

Úvodník (*Karol Csiba*) 1

Vedecké štúdie a odborné články

Zmeny v inovovanom vzdelávacom štandarde pre maďarský jazyk a literatúru na primárnom stupni vzdelávania (*Gyöngyi Ledneczka*) 3

Možnosti sociálnej inklúzie Rómov cez inovácie štátnych vzdelávacích programov (*Jozef Facuna*) 22

Čo je nové v inovovanom vzdelávacom štandarde pre slovenský jazyk a slovenskú literatúru v školách s vyučovacím jazykom maďarským (*Andrea Dömenyová – Anita Halászová*) 35

Z učiteľskej praxe

PoŠTÚRenie mýtu. Medzinárodný projekt v rámci lektorátov SJaK (*výber z príspevkov*) 54

Diskusia a polemiky

Vzdelávacie štandardy zo slovenského jazyka a literatúry verzus inovované vzdelávacie štandardy zo slovenského jazyka a literatúry – zmeny, problémy, výzvy (*Ivana Gregorová*) 59

Recenzie – anotácie – nové knihy

Slovenská literárna veda. 65

ÚVODNÍK

Vážení čitatelia, nové číslo časopisu *Jazyk a literatúra* má z pohľadu jednotlivých príspevkov o niečo homogénnejší charakter ako zvyčajne. Dôvod je celkom jednoduchý. Obsah celého čísla sme prispôbili problému inovácií štátneho vzdelávacieho programu, ktoré sú jednou z aktuálnych tém meniaceho sa školského vzdelávania na Slovensku. Okrem viacerých analýz konkrétnych jazykovo-literárnych javov však ponúkame o niečo širší kontext sledovaného problému s „inováciami“. Tie chceme primárne ukázať v celej ich komplexnosti zasahujúcej celú škálu zmien. Prozaickejšia intencia nového čísla časopisu je však ukrytá v tom, že chce byť samotným učiteľom k dispozícii ako ich relevantná pomôcka.

Prvý príspevok v rubrike Vedecké štúdie a odborné články objasňuje zmeny, ku ktorým došlo v rámci inovácie štátneho vzdelávacieho programu na primárnom stupni vzdelávania a ktoré sa priamo týkajú vzdelávacieho štandardu z maďarského jazyka a literatúry. Štúdia zároveň vysvetľuje postavenie a špecifiká vyučovacieho predmetu maďarský jazyk a literatúra a jej zložiek v rámci vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia.

Možnosťami sociálnej inklúzie Rómov cez inovácie štátnych vzdelávacích programov sa zaoberá druhá štúdia. Pri riešení daného problému jej autor upozorňuje na zreteľ kultúrnych špecifik, medzi ktoré patrí v tomto prípade rómsky jazyk. Vo svojom texte ďalej predpokladá, že dôležitým elementom pre zvýšenie čitateľskej gramotnosti žiakov z marginalizovaných rómskych ko-

munít v slovenskom jazyku je využívanie jazyka alebo druhého jazyka počas výchovno-vzdelávacieho procesu.

V tretej štúdii sa autorky venujú inovovanému ŠVP pre vyučovací predmet slovenský jazyk a slovenská literatúra, ktorý sa vyučuje v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Zameriavajú sa na zhrnutie jednotlivých zmien a zároveň sa snažia poukázať na špecifiká a odlišnosti medzi vývinovými etapami a zložkami vyučovacieho predmetu.

V rubrike Z učiteľskej praxe uzavrieme výber z príspevkov zúčastnených v súťaži medzi lektorátmi slovenského jazyka v zahraničí PoŠTÚRenie mýtu. V Diskusiách a polemikách sa spolu s autorkou pozrieme na zmeny, problémy a výzvy, ktoré môžu vzniknúť pri konfrontovaní vzdelávacích štandardov zo slovenského jazyka a literatúry s ich inovovanými verziami. Okrem toho Vás samozrejme nezabúdame informovať o nových vedeckých publikáciách. Prajeme príjemné čítanie.

Karol Csiba

VEDECKÉ ŠTÚDIE A ODBORNÉ ČLÁNKY

Zmeny v inovovanom vzdelávacom štandarde pre maďarský jazyk a literatúru na primárnom stupni vzdelávania

GYÖNGYI LEDNECZKÁ

Štátny pedagogický ústav, Bratislava

Príspevok sa zaoberá objasnením zmien, ku ktorým došlo v rámci inovácie Štátneho vzdelávacieho programu na primárnom stupni vzdelávania a ktoré sa priamo týkajú aj vzdelávacieho štandardu z maďarského jazyka a literatúry. Cieľom štúdie je zároveň vysvetliť postavenie a špecifiká vyučovacieho predmetu maďarský jazyk a literatúra a jej zložiek v rámci vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia. Ďalším cieľom je poukázať aj na možnosti rozvíjania kľúčových a predmetových kompetencií v rámci uvedeného vyučovacieho predmetu s dôrazom na rozvíjanie komunikačnej kompetencie na primárnom stupni vzdelávania.

Kľúčové slová: inovovaný štátny vzdelávací program, primárny stupeň vzdelávania, komunikačná kompetencia, vyučovací predmet maďarský jazyk a literatúra, vzdelávací štandard z maďarského jazyka a literatúry

Charakteristika vyučovacieho predmetu

Vyučovací predmet maďarský jazyk a literatúra je zahrnutý v inovovanom štátnom vzdelávacom programe do vzdelávacej oblasti *Jazyk a komunikácia* do skupiny vyučovacích jazykov.

Medzi hlavné požiadavky na absolventov základnej školy patrí požiadavka získania komunikačnej kompetencie v materinskom jazyku, a preto vyučovací predmet maďarský jazyk a literatúra na primárnom stupni vzdelávania v základnej škole s vyučovacím jazykom maďarským má kľúčové postavenie z hľadiska utvárania a získavania komunikačnej kompetencie žiakov v materinskom jazyku. Kvalita vyučovania materinského jazyka ovplyvňuje vyučovanie ďalších vzdelávacích oblastí, preto jeho rozvíjanie je úlohou všetkých vyučovacích predmetov. Vyučovanie maďarského jazyka a literatúry v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským sa opiera o nasledujúce pedagogické dokumenty: rámcový učebný plán pre základné školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny a vzdelávací štandard z maďarského jazyka a literatúry – primárne vzdelávanie, platné pre daný stupeň vzdelávania.

Špecifiká predmetu

Vyučovací predmet maďarský jazyk a literatúra má komplexný charakter, pretože zahŕňa jazykovú oblasť (jazykovú a slohovú zložku, písanie) a literárnu oblasť (čítanie a literárnu výchovu).

Vzdelávací obsah maďarského jazyka a literatúry na primárnom stupni vzdelávania v základnej škole s vyučovacím jazykom maďarským tvoria tri zložky: *Jazyková komunikácia*, *Komunikácia a sloh*, *Čítanie a literatúra*.

V zložke *Jazyková komunikácia* a *Komunikácia a sloh* žiaci nadobúdajú kompetencie (vedomosti, zručnosti a postoje) potrebné na osvojovanie si spisovnej podoby maďarského jazyka. Jednou z hlavných úloh tejto

zložky je rozvíjanie jazykovej kompetencie žiakov z maďarského jazyka tak, aby žiaci, primerane svojmu veku, ovládali schopnosť ústnej a písomnej komunikácie. Jazyková výchova vedie žiakov k presnému a logickému mysleniu. Vyučovanie gramatického učiva slúži jednak na vytvorenie systémovej gramatiky u žiakov, jednak na poznanie štyroch princípov maďarského pravopisu: fonematického, morfematického, etymologického a princípu zjednodušenia. V rámci písania si žiaci majú osvojiť techniku písania, vytvoriť elementárne základy zručnosti písomného prejavu. V rámci slohovej výchovy a komunikácie sa žiaci učia vnímať a chápať rozličné jazykové informácie, kultivovane písať, rozprávať a na základe prečítaného alebo počutého textu samostatne sa rozhodovať. Majú spoznať a osvojiť si elementárne základy techniky aktívneho počúvania a osvojiť si techniku reči; poznať, používať komunikáciu. Ústne a písomné vyjadrovacie schopnosti žiakov sa majú formovať na základe spisovného štandardu s dôrazom aj na spontánne prejavy.

V zložke *Čítanie a literatúra* si žiaci majú osvojiť techniku čítania (hlasné a tiché čítanie), verejnú prezentáciu textu a elementárne základy čítania s porozumením. Vyučovanie čítania sa zakladá na reči a začína sa rozvíjaním auditívneho vnímania. Prostredníctvom čítania žiaci poznávajú prostriedky čítania, všeobecné pojmy, základné literárne druhy a žánre, učia sa vnímať ich špecifické znaky, chápať autorove umelecké zábery a formulovať vlastné názory o prečítanom diele. Ďalej poznávajú elementárne základy štylizácie textu, štruktúry diela a metriky. Získavajú základné kompetencie rozlišovať fiktívny príbeh od skutočného. Postupne nadobúdajú pamäťové, klasifikačné, aplikačné, analytické, interpretačné, tvorivé a informačné zručnosti.

Žiaci nadobúdajú poznatky, ktoré pozitívne ovplyvňujú ich postoje, životnú hodnotovú orientáciu, empatiu, sociálne správanie, obohacujú ich duchovne a nadobúdajú etické a estetické kompetencie.

Vyučovanie maďarského jazyka ako materinského jazyka na primárnom stupni vzdelávania v základnej škole s vyučovacím jazykom maďarským sa vyznačuje vybudovaním elementárnych základov. Rozvíjanie spôsobilostí sa vyznačuje dvomi hlavnými cieľmi, ktorými sú: položiť základy kultúry materinského jazyka a základy literárnej gramotnosti.

Žiaci sa vzdelávajú a získavajú základné vedomosti prostredníctvom materinského jazyka, preto rozvíjanie spôsobilostí z maďarského jazyka sa prelína celým edukačným procesom primárneho vzdelávania. Treba poznamenať, že maďarský jazyk v školách s vyučovacím jazykom maďarským je pre väčšinu žiakov navštevujúcich tieto školy zároveň aj materinským jazykom.

Možnosti rozvíjania kľúčových a predmetových kompetencií v rámci predmetu maďarský jazyk a literatúra

Na primárnom stupni vzdelávania v rámci vyučovacieho predmetu maďarský jazyk a literatúra sa prioritne sústreďuje na rozvíjanie nižšie uvedených kľúčových a predmetových kompetencií.

Kognitívne a funkčné kompetencie

Používať, zhromažďovať, systematizovať informácie (vedomosti); riešiť problémové úlohy; používať kritické myslenie, logické myslenie; využívať kreativitu; učiť sa učiť; uplatňovať efektívne pracovné metódy, postupy;

uplatňovať logické operácie; používať, aplikovať informačno-komunikačné technológie; čítať s porozumením; rozumieť grafom, tabuľkám; vyjadrovať sa písomne; rozvíjať pamäť prostredníctvom memoríterov, spracovaním literárnych textov atď.

Komunikačné kompetencie

Vytvorí si obsahovo a formálne adekvátne komunikačné zručnosti; pochopiť a primerane používať verbálnu a neverbálnu komunikáciu; vytvorí si zručnosť adekvátneho písomného a ústneho prejavu danej komunikačnej situácie – účasť v dialógoch; prejav pozornosti, technika aktívneho počúvania; poskytovať vecnú spätnú väzbu; primerane prezentovať informácie.

Sociálne kompetencie

Vytvárať sociálne zručnosti/schopnosti; vytvárať a rozvíjať si kooperatívne schopnosti; nadviazať kontakty (ľudské vzťahy, city v literárnych dielach), riešiť problémy, resp. problémové úlohy, odstraňovať konflikty pomocou kooperatívnych techník; ochraňovať životné prostredie atď.

Občianske a kultúrne kompetencie

Vytvorí elementárne základy aktívneho zapájania sa do občianskeho života; akceptovať multikulturalitu a odlišnosti.

Personálne kompetencie

Vytvárať vlastnú identitu a uvedomovať si ju (sebauvedomenie, sebareflexia); zodpovedne sa rozhodovať a cielavedome riadiť vlastný život (sebaregulácia); prejavovať a zvládať emócie; byť flexibilný a aktívne zvládať zmeny; byť zvedavý a mať chuť poznávať.

Pri vymedzení **predmetových kompetencií** treba vychádzať zo vzdelávacích štandardov, v ktorých sú určené požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov zo základného učiva. Rozvíjanie kompetencií však predpokladá širšie a komplexnejšie chápanie vzdelávacieho procesu v rámci predmetu. Preto rozvíjanie kompetencií z aspektu učiteľov je náročnejšia úloha ako tradičné vyučovanie. Kompetencia je najdôležitejšia vlastnosť osobnosti žiaka z pohľadu schopnosti aktívnej činnosti. Kľúčové a predmetové kompetencie sú úzko späté, hlavne v predmete maďarský jazyk a literatúra, lebo rozvoj predmetových kompetencií ako čítanie, písanie, počúvanie a hovorenie predpokladá kognitívne, funkčné, komunikačné, personálne, sociálne, občianske a kultúrne kompetencie žiakov. Na rozvíjanie receptívnych a produktívnych komunikačných činností sa v rámci primárneho vzdelávania kladie rovnaký dôraz.

Receptívne komunikačné zručnosti:

Počúvanie – spoznať a osvojiť si elementárne základy techniky aktívneho počúvania.

Čítanie – osvojiť si techniku čítania (hlasné a tiché čítanie), vytvoriť elementárne základy čítania s porozumením.

Produktívne komunikačné zručnosti:

Rozprávanie – osvojiť si techniku reči.

Písanie – osvojiť si techniku písania, vytvoriť elementárne základy zručnosti písomného prejavu a prapísu.

Cieľom rozvíjania kompetencií vo vyučovacom predmete je získať elementárne základy kompetencií v rámci zložiek maďarského jazyka a literatúry, ktoré umožňujú výrazne posilniť komunikačno-zážitkový model vyučovania a naopak, oslabujú tendenciu obsiahnuť školskú podobu vedných disciplín (Ledneczka, 2005).

Komunikačná kompetencia vo vyučovaní

V rámci vyučovania maďarského jazyka a literatúry si žiaci osvojujú okrem vedomostí a zručností týkajúcich sa predmetu aj rôzne ďalšie vedomosti a zručnosti, ktoré majú nadpredmetový alebo medzipredmetový charakter. Medzi nadpredmetové kompetencie môžeme zahrnúť napr. komunikačnú kompetenciu, schopnosť kooperácie, riešenie problémových úloh, kreativitu. Jednotlivé zložky predmetu by sa nemali vyskytovať izolovane, ale mali by sa prelínať a navzájom sa dopĺňať, posilňovať. Takýto pohľad na vyučovací proces umožňuje schopnosť systematizácie a prispieva k celkovému osobnostnému vývinu a školskej úspešnosti žiakov aj v kontexte humanizácie edukačného procesu.

Komunikačná kompetencia je schopnosť funkčne používať jazyk v rozličných komunikačných situáciách opierajúca sa o elementárne poznanie jazykového systému. Je to schopnosť vedome vyberať pre komunikát najvhodnejší jazykový materiál z jazykového systému a výber aj primerane odôvodniť. Komunikačná kompetencia je teda stupeň ovládania jazyka a schopnosť používať ho v komunikácii. Je dôležité si osvojiť nielen žiaduce verbálne správanie, ale aj neverbálne výrazové komponenty, čiže je potrebné venovať pozornosť aj parajazykovej a extrajazykovej zložke prejavu. Súčasťou komunikačnej kompetencie je jazyková kompetencia, ktorá je súhrnom vedomostí, ktoré používateľovi jazyka umožňujú odlišiť gramaticky správnu vetu od nesprávnej vety, a schopnosti tvoriť nové vety a rozumieť im.

Každá vyučovacia hodina maďarského jazyka a literatúry by mala byť zameraná na žiaka a jeho skúsenosť s jazykom a svetom, pričom počúvanie, čítanie, rozprá-

vane a písanie by mali byť jej samozrejmou súčasťou bez ohľadu na tematické zameranie hodiny. Jednotlivé komunikačné zručnosti sú časťami toho istého komunikačno-poznávacieho procesu a najlepšie sa rozvíjajú v prirodzenom spojení založenom na detských záujmoch a skúsenostiach (Palenčárová, 2003). Získavanie vedomosti o jazyku je potrebné zreteľne a jasne motivovať, predovšetkým komunikačnými potrebami. Tento prístup k vyučovaniu materinského jazyka (slovenského jazyka alebo maďarského jazyka) kombinuje humanistickú psychológiu a psycholingvistické modely čítania a písania s filozofiou integrácie jazykových zložiek, ktoré sa opierajú o štyri základné komunikačné zručnosti – počúvanie, rozprávanie, čítanie a písanie. Ide o tzv. holistický (celostný) prístup k vyučovaniu jazyka. Maďarský jazyk a literatúra v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským je zároveň aj vyučovacím jazykom. Preto vyučovanie maďarského jazyka ako materinského jazyka by sa malo riadiť týmto prístupom, pretože v procese formovania osobnosti žiakov má významný podiel ako východisko pre všetky výchovné a vzdelávacie činnosti. Pri vyučovaní materinského jazyka by mal vystúpiť do popredia komunikačný princíp, ktorý skvalitňuje a usmerňuje vývin jazykového vedomia žiakov a zároveň aktivizuje učiteľa, aby zameriaval edukačný proces na vlastnú jazykovú činnosť žiakov. Komunikačné vyučovanie materinského jazyka vychádza z tzv. pragmalingvistiky, ktorá chápe jazyk nielen ako systém rečových tvarov, ale aj ako súčasť správania.

Rozvoj osobnosti žiaka na primárnom stupni vzdelávania podporuje zážitkové učenie. V prosese zážitkového učenia sa žiak učí spôsobom, ktorý má pre neho význam a zmysel. Pre žiaka je charakteristická vlastná

iniciatíva a osobný zážitok. Preto sa odporúča využiť činnostne zamerané úlohy a prioritne aplikovať aktivi-začné a zážitkové metódy vyučovania.

Inovovaný štátny vzdelávací program vyučovacieho predmetu maďarský jazyk a literatúra na primárnom stupni vzdelávania

Vo vyučovacom predmete maďarský jazyk a literatúra došlo k zmenám, ktoré sa týkajú hlavne koncepcie vyučovacieho predmetu a štruktúry obsahu. V novej koncepcii sa podporuje integrácia jazykovej, literárnej a slohovej zložky, podstata ktorej spočíva v prepojení jednotlivých zložiek vyučovacieho predmetu navzájom, ako aj v širšom interdisciplinárnom zapojení vedomostí, zručností a návykov žiakov, získaných v ostatných predmetoch a v praktickom živote. Pri tejto koncepcii bola zohľadnená aj požiadavka spoločnosti, aby teoretické vecné poznatky nahradili prakticky aplikovateľné vedomosti, založené na zručnostiach, kompetenciách žiakov. Výrazne sa posilnil komunikatívno-zážitkový model vyučovania jazyka, obsah učiva sa zredukoval v prospech aktivít žiakov. Vyučovanie sa zameriava na rozvoj jazykových kompetencií žiaka v rámci komplexnej výučby maďarského jazyka a literatúry. Takisto sa uplatňuje komunikatívny princíp vyučovania maďarského (materinského) jazyka s dôrazom na rozvoj čitateľskej a literárnej gramotnosti žiakov. Jednotlivé zložky jazyka sú zakomponované v učive, integrované v nadväznosti na učivo jednotlivých ročníkov na primárnom stupni základnej školy.

Cieľom integrovaného jazykového programu z maďarského jazyka a literatúry je, aby žiaci boli vedení

k vedomému používaniu jazykových vedomostí a zručností. V integrovanej jazykovej výchove sa všetky predmetové kompetencie (počúvanie, hovorenie, čítanie, písanie) rozvíjajú počas výučby maďarského jazyka zosúladene, jednotlivé tematické okruhy sa cyklicky opakujú a rozširujú. Jednotlivé zložky jazyka sa na seba viažu a navzájom dopĺňajú. Integrovaný program vyhovuje aj požiadavkám málotriednych škôl.

Nová štruktúra vyučovacieho predmetu sa delí na tri zložky, nezávisle od už zaužívaných zložiek – čítanie, písanie, sloh, gramatika. Obsah jednotlivých zložiek je zahrnutý do novokoncipovanej štruktúry prehľadne podľa jednotlivých ročníkov. V obsahovom štandarde sa uvádzajú len pojmy, ktoré tvoria základ obsahového zamerania. Obsahový štandard je doplnený o výkonový štandard, v ktorom sa uvádzajú požiadavky na zručnosti, spôsobilosti žiakov vo forme výkonových požiadaviek.

Vzdelávací štandard z maďarského jazyka a literatúry je doplnený o odporúčania, ktoré sa týkajú požiadaviek na memoritery, kontrolné diktáty a odporúčaných autorov pre literárne čítanie na primárnom stupni vzdelávania.

V oblastiach *Jazyková komunikácia* a *Komunikácia a sloh* žiaci nadobúdajú kompetencie potrebné na osvojovanie si spisovnej podoby maďarského jazyka. V oblasti *Čítanie a literatúra* si žiaci majú osvojiť techniku čítania (hlasné a tiché čítanie), verejnú prezentáciu textu a elementárne základy čítania s porozumením. Tempo osvojovania si čítania a písania sa má prispôbiť učebným schopnostiam žiakov, vyučovanie čítania a písania sa má predĺžiť do konca 1. ročníka. Rozvíjanie základov výslovnostnej normy maďarského jazyka je súčasťou oblasti *Komunikácia a sloh*, v rámci

ktorej si žiaci osvojujú aj výslovnostnú normu s uplatnením suprasegmentálnych javov. Pri ústnom prejave sa nacvičuje správne dýchanie, artikulácia, spisovná výslovnosť.

Jazyková komunikácia

(tradičné zložky pred reformou: písanie, gramatika)

Do tejto zložky je zahrnuté písanie – osvojovanie základov techniky písania a osvojovanie a rozvíjanie jazykových javov a pravopisu maďarského jazyka. Jazykové javy sú štruktúrované podľa jazykového systému, a to ako zvuková rovina, významová rovina, tvarová a skladobná rovina maďarského jazyka.

Požiadavky na písanie zostali nezmenené, požiadavky na písmo sa uplatňujú aj v rámci ostatných zložiek jazyka, ale aj v rámci medzipredmetových vzťahov. Dôraz sa kladie na rozvíjanie a nácvik techniky písania.

Komunikácia a sloh

(tradičná zložka pred reformou: sloh)

Do tejto zložky je zahrnuté osvojovanie a rozvíjanie ústneho a písomného prejavu žiakov, ako aj osvojovanie a rozvíjanie základov výslovnostnej normy maďarského jazyka s uplatnením suprasegmentálnych javov. Pri ústnom prejave sa v rámci tejto oblasti nacvičuje správne dýchanie, artikulácia, spisovná výslovnosť. Rozvíjanie komunikatívnej kompetencie – ciele a úlohy tejto zložky sa majú uplatniť aj v rámci ostatných zložiek, ale aj v širšom uplatnení, v rámci všetkých vyučovacích predmetov v školách s vyučovacím jazykom maďarským.

Čítanie a literatúra

(tradičná zložka pred reformou: čítanie)

Do tejto zložky je zahrnuté osvojovanie a rozvíjanie techniky čítania, verejnej prezentácie textu, čítania s porozumením a reprodukcie prečítaného textu. V rámci tejto zložky žiaci získavajú základy čitateľskej a literárnej gramotnosti prostredníctvom poznávania významných domácich a zahraničných predstaviteľov tvorby pre deti a mládež, prostredníctvom osvojovania základných pojmov štylizácie textu, štruktúry diela a metriky, všeobecných literárnych pojmov, základných literárnych žánrov.

Realizované zmeny v predmete maďarský jazyk a literatúra:

- rozdelenie učiva a výkonov do ročníkov,
- sprehľadnenie štruktúry vzdelávacích programov – výkonový štandard ako prvý,
- spresnenie štruktúry výkonových požiadaviek,
- formulácia výkonu na všeobecnejšej úrovni,
- výkonový štandard vypracovaný na základe jazykových kompetencií,
- zjednotenie pojmov,
- spresnenie výkonového štandardu v rámci jednotlivých ročníkov v súlade s učebným obsahom,
- spresnenie učebného obsahu v rámci jednotlivých ročníkov.

Dokument bol doplnený o ďalšie všeobecné časti:

- *Odporúčania* (memoritery, kontrolné diktáty, slohové práce),
- *Odporúčania autori na literárne čítanie v primárnom stupni vzdelávania.*

Vzdelávací štandard z maďarského jazyka a literatúry

Vzdelávací štandard z maďarského jazyka a literatúry je pedagogický dokument, ktorý zahŕňa výkonnový a obsahový štandard. Stanovuje však nielen výkon a obsah, ale umožňuje aj rozvíjanie individuálnych učebných možností žiakov. Pozostáva z charakteristiky a cieľov predmetu, ktoré sa konkretizujú vo výkonnovom štandarde. Predstavuje ucelený systém kognitívne odstupňovaných výkonov – učebných požiadaviek. Tieto základné požiadavky môže učiteľ bližšie špecifikovať, konkretizovať a rozvíjať v podobe ďalších učebných cieľov, učebných úloh, otázok, či testových položiek s prihliadnutím na aktuálne kognitívne schopnosti žiakov.

K vymedzeným výkonom sa priraduje obsahový štandard, v ktorom sa určujú pojmy ako kľúčový prvok vnútornej štruktúry učebného obsahu. Učivo je v ňom štruktúrované podľa zložiek predmetu. V rámci školského vzdelávacieho programu učiteľ môže stanovený učebný obsah tvorivo modifikovať podľa jednotlivých ročníkov. V kompetencii učiteľa je zaradovanie jednotlivých učebných prvkov v rámci ročníka a takisto aj zaradovanie ďalších učebných prvkov nad rámec základného vymedzeného obsahu.

Vzdelávací štandard z maďarského jazyka a literatúry je koncipovaný tak, aby motivoval učiteľa nepredkladať žiakom len hotové poznatky, ale vytvárať im primerané podmienky na aktívne osvojovanie vedomostí, zručností a spôsobilostí.

Jazyková komunikácia

Pri zostavovaní obsahu učiva na primárnom stupni vzdelávania sa zachoval princíp postupnosti, jednotlivé poznatky z gramatiky (jazyková správnosť, pravopis) sa zavádzajú cyklicky, t. j. v každom ročníku nadväzujú na predchádzajúci ročník s dôrazom na komunikačné zručnosti žiakov. Rozvíjanie vyjadrovania a jazykovej kultúry je podporené vo všetkých zložkách vyučovacieho predmetu. Nadobudnuté teoretické jazykové znalosti sa odporúča čo najefektívnejšie využívať v písomnom a ústnom prejave. Odporúčame aj na hodinách gramatiky učiť žiakov čítať texty s porozumením.

Písanie

Písanie je jednou zo zložiek jazykovej výučby, preto tvorí integrálnu súčasť predmetu maďarský jazyk na primárnom stupni vzdelávania. Pomocou písania sa učia žiaci vyjadrovať myšlienky a pomocou písma ich zaznamenávajú. V prvom ročníku sa písanie vyučuje súbežne s čítaním a literárnou výchovou. V ďalších ročníkoch je písanie zakomponované do výučby v súlade s preberaným učivom v zložkách *Jazyková komunikácia, Komunikácia a sloh a Čítanie a literárna výchova*. V rámci osvojovania si techniky písania sa upevňujú a zdokonaľujú písomné zručnosti žiakov.

Komunikácia a sloh

Efektívne uplatnenie komunikačného princípu výučby podporuje aj integrácia jazykovej, literárnej a slohovej zložky. Podstata integrácie spočíva v zlúčení a prepojení jednotlivých zložiek vyučovacieho predmetu so širším interdisciplinárnym súborom vedomostí, zručností a návykov žiakov získaných v ostatných predmetoch a v praktickom živote.

Čítanie a literatúra

V rámci osvojovania si techniky čítania sa odporúča učiť žiakov prekonávať prekážky v porozumení textu, viesť ich k tomu, aby sa opätovne vrátili k vete alebo časti textu, ktorej neporozumeli. V záujme skvalitnenia čítania treba žiakov cielene viesť aj k tomu, aby pri čítaní s porozumením sledovali vlastné metakognitívne procesy. Medzi dôležité ciele patrí nácvik tichého čítania s porozumením ako predpoklad pre získavanie informácií aj v iných predmetoch. Na rozvíjanie presného a výstižného vyjadrovania je potrebné kvalitatívne a kvantitatívne rozširovanie slovnej zásoby aj prostredníctvom literárnych textov.

Obsahový štandard zahŕňa záväzné základné učivo, ktoré si má žiak osvojiť v jednotlivých ročníkoch. Výkonový štandard obsahuje súhrn požiadaviek na vedomosti a zručnosti, ktoré si má žiak osvojiť počas dvojročných vzdelávacích cyklov z maďarského jazyka a literatúry.

Vysvetlenie úrovni výkonu

Ako je zrejmé z nasledujúcich ukážok, žiaci postupujú od 1. ročníka od najnižších úrovní (zapamätanie, porozumenie, aplikácia, analýza), resp. od najjednoduchších spôsobilostí a kompetencií k zložitejším (aplikácia, analýza, tvorba, hodnotenie), pričom jednotlivé vyššie úrovne predpokladajú, že žiaci si požiadavky nižších úrovní už osvojili.

Nasledujúce tabuľky 1 – 3 uvádzajú ukážky postupnosti rozvoja požadovaných výkonov vymedzených vo vzdelávacom štandarde pre jednotlivé zložky v predmete maďarský jazyk a literatúra.

V zložke *Jazyk a komunikácia* sú v ukážke č. 1 uvedené požadované výkony pre zvukovú rovinu, v ktorej sa niektoré výkony aj opakujú. Zvyšovanie náročnosti výkonov je však zabezpečené textami, s ktorými žiaci pracujú.

Výkony v zložke *Komunikácia a sloh* sa tiež budujú postupne. Zvýraznené výkony znázorňujú príklad, keď ten istý výkon je posilnený o obsahové zameranie požadovaného výkonu. V ostatných prípadoch sa v jednotlivých ročníkoch od 1. ročníka až po 4. ročník postupne pridávajú náročnejšie a zložitejšie výkony.

V zložke *Čítanie s porozumením* sa výkony podobne ako v predchádzajúcich zložkách budujú postupne za predpokladu, že požiadavky na vedomosti, zručnosti a spôsobilosti žiakov (determinované v podobe výkonov) z predchádzajúcich ročníkov sú už žiakmi na požadovanej úrovni osvojené. V prípade podobných výkonov v jednotlivých ročníkoch, ako je napr. ***po príprave dokáže plynulo a nahlas čítať veku primerané texty***, gradácia výkonu je zabezpečená rôznou úrovňou náročnosti textov, s ktorými žiaci pracujú.

Tabuľka 1 – Jazyk a komunikácia – zvuková rovina

Jazyk a komunikácia – zvuková rovina

1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník
<ul style="list-style-type: none"> - žiak dokáže rozlíšiť hlásku od písmena, - pozná malé a veľké písmená, tlačené aj písané, - vie spájať hlásky do slabík, slabiky do slov, slová do jednoduchých viet. 	<ul style="list-style-type: none"> - vie správne vymenovať maďarskú abecedu, - vie diferencovať samohlásky a spoluhlásky, - dokáže rozdeliť samohlásky na krátky a dlhé, - dokáže rozdeliť spoluhlásky na krátky a dlhé. 	<ul style="list-style-type: none"> - vie vyhladať, usporiadať slová podľa abecedy, - vie správne rozlíšiť, vyslovit a písať krátke a dlhé samohlásky a spoluhlásky. 	<ul style="list-style-type: none"> - dokáže charakterizovať pojmy: hláska, písmeno, slovo, veta, text, - vie vymenovať maďarskú abecedu a vyhladať, usporiadať slová podľa abecedy, - vie správne rozlišovať, vyslovovať a písať krátke a dlhé samohlásky a spoluhlásky.

Tabuľka 2 – Komunikácia a sloh

Komunikácia a sloh

1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník
<ul style="list-style-type: none"> - dokáže poskytovať základné informácie o sebe, o rodine 	<ul style="list-style-type: none"> - vie poskytovať základné informácie o sebe, o rodine, o škole 	<ul style="list-style-type: none"> - vie poskytovať informácie o sebe, o svojich každenných aktivitách 	<ul style="list-style-type: none"> - vie poskytovať informácie o sebe, porozprávať o svojich zážitkoch a vyjadrovať svoje pocity aj neverbálne

Tabuľka 3 – Čítanie s porozumením

Čítanie s porozumením

1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník
<ul style="list-style-type: none"> - na základe predchádzajúcej prípravy dokáže správne čítať primerane náročné texty 	<ul style="list-style-type: none"> - po príprave dokáže plynulo a nahlas čítať veku primerané texty 	<ul style="list-style-type: none"> - po príprave vie plynulo a nahlas čítať veku primerané texty 	<ul style="list-style-type: none"> - vie čítať s porozumením nahlas i potichu rôzne druhy veku primeraných textov

LITERATÚRA

- BAGALOVÁ, L. 2005. *Kľúčové kompetencie – nové možnosti vo výchove a vzdelávaní*. In: *Pedagogické spektrum*, roč. XIV, 2005, č. 5 – 6, s. 62 – 74. ISSN 1335-5589.
- BELZ, H. – SIEGRIST, M. 2001. *Kľúčové kompetence a jejich rozvíjení*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-479-6.
- GREGOROVÁ, I. – GONDOVÁ, D. – HINCOVÁ, K. – KIZIVATOVÁ, T. – LAPITKA, M. – LEDNECZKÁ, GY. – PALENČÁROVÁ, J. 2007. *Návrh kurikulárnej transformácie predmetu slovenský jazyk a literatúra*. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2007. ISBN 978-80-89225-29-3.
- Inovovaný štátny vzdelávací program – primárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy* [online]. Bratislava : ŠPÚ, 2015. [cit. 2015-06-15]. Dostupné na internete : http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/zs/1_stupen/svp_pv_2015.pdf
- JANÍK, T. – MAŇÁK, J. – KNECHT, P. 2009. *Cíle a obsahy školního vzdělávání a metodologie jejich utváření*. Brno : Paido, 2009. 181 s. ISBN 978-80-7315-194-2.
- KALHOUS, Z. – OBST, O. et al. 2009. *Školní didaktika*. Praha : Portál, 2009. 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.
- LEDNECZKÁ, GY. 2005. *Návrh koncepcie vyučovania maďarského jazyka a literatúry na 1. stupni základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským*. Nepublikovaná správa. Bratislava : ŠPÚ, 2005.
- PALENČÁROVÁ, J. – KESSELOVÁ, J. – KUPCOVÁ, J. 2003. *Učíme slovenčinu komunikačne a zážitkovo*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2003. ISBN 80-10-00328-X.
- PASH, M. et al. 1998. *Od vzdelávacieho programu k vyučovací hodine*. Praha : Portál, 1998. 416 s. ISBN 80-7367-054-2.
- PETLÁK, E. 1997. *Všeobecná didaktika*. Bratislava : Iris, 1997. ISBN 80-8901-864-5.
- PETTY, G. 2004. *Moderní vyučování: praktická příručka*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7367-172-7.
- PRŮCHA, J. 2009. *Moderní pedagogika*. Štvrté, aktualizované vydanie. Praha : Portál, 2009. 481 s. ISBN 978-80-7367-503-5.
- Rámcový učebný plán pre ZŠ s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny* [online]. Bratislava : ŠPÚ, 2015. [cit. 2015-06-18]. Do-

stupné na internete : http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/zs/rup/rup_zs_s%20vyucovacim%20jazykom%20narodnostnej%20menšiny.pdf

Vzdelávací štandard – Maďarský jazyk a literatúra – primárne vzdelávanie [online]. Bratislava : ŠPÚ, 2015. [cit. 2015-06-18]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/zs/1_stupen/jazyk_a_komunikacia/mjl_pv_2014.pdf

PaedDr. Gyöngyi Ledneczka, Ph.D.

Štátny pedagogický ústav

Pluhová 8, 830 00 Bratislava

Gyongyi.Ledneczka@statpedu.sk

Možnosti sociálnej inklúzie Rómov cez inovácie štátnych vzdelávacích programov

JOZEF FACUNA

Štátny pedagogický ústav, Bratislava

Sociálna inklúzia Rómov je predpokladom pre ich úspešné uplatnenie sa na trhu práce a v modernej spoločnosti. V kontexte sociálnej inklúzie je nevyhnutné brať na zreteľ kultúrne špecifiká, medzi ktoré patrí rómsky jazyk, ktorý sa v súčasnosti postupne etabluje v pedagogickej praxi. Predpokladom pre zvýšenie čitateľskej gramotnosti žiakov z marginalizovaných rómskych komunít v slovenskom jazyku je využívanie rómskeho jazyka ako materinského jazyka alebo druhého jazyka počas výchovno-vzdelávacieho procesu. Počas edukácie žiak rozvíja čítanie s porozumením, slovnú zásobu, schopnosť vyjadrovať sa v oboch jazykoch, v slovenskom a rómskom jazyku. Pre zabezpečenie takéhoto typu vzdelávania na Slovensku Štátny pedagogický ústav inovuje kurikulumá pre jednotlivé stupne vzdelávania, pripravuje pedagogické dokumenty, učebné texty, manuály pre učiteľov, inovatívne vzdelávacie programy. Tieto aktivity postupne vytvárajú kvalitné podmienky pre vzdelávanie v rómskom jazyku, výučbu rómskeho jazyka a literatúry, a takisto podmienky pre tvorbu učebníc, pracovných zošitov a slovníkov v tejto oblasti.

Kľúčové slová: rómsky jazyk, vzdelávanie, štátny vzdelávací program, sociálna inklúzia

Úvod

Jednou z možností ako zabezpečiť sociálnu inklúziu Rómov je vzdelávanie od ranného veku dieťaťa. Neoddeliteľnou súčasťou vzdelania je schopnosť veku prime-

rane komunikovať v štátnom jazyku, v materinskom jazyku, ak je iný ako štátny jazyk, a aspoň v jednom cudzom jazyku. Pod rozvojom dieťaťa rozumieme aj rozvoj jeho reči. Rozvoj jazykových kompetencií má byť predmetom, ale aj jedným z cieľov vzdelávania, má byť univerzálnym prostriedkom vzdelávania. Komunikácia sa rozvíja u dieťaťa výchovou, predovšetkým rodičovskou a predškolskou výchovou. Plní základné funkcie dorozumievania sa, je nástrojom interakcie a komunikácie, sebazpoznania a sebavyjadrovania sa. Dieťa prostredníctvom jazyka poznáva nielen seba samého, ale aj všetkých ľudí a veci okolo seba.

Rómske rodiny, starí rodičia, deti a ich rodičia, si svoj materinský rómsky jazyk, resp. rodinný jazyk, osvojujú vo svojom prirodzenom rodinnom prostredí, pričom štátny slovenský jazyk je vo viacerých rómskych rodinách osvojovaný rovnakým spôsobom. Oba jazyky sú pre členov rodiny rovnako hodnotnými a cennými. Deti sa v tomto prostredí učia paralelne dva jazyky prirodzeným spôsobom. Deti z marginalizovaných komunít prichádzajú do škôl so slabšou slovnou zásobou v slovenskom jazyku a význam niektorých slov nedokážu pochopiť z dôvodu, že ich nepoužívajú v každodenných komunikačných situáciách. Dôvody, prečo to tak je, sú napríklad tieto: 1) dieťa pred vstupom do prvého ročníka základnej školy neabsolvovalo predškolské vzdelávanie, 2) rodičia nedokázali, resp. neboli pripravení vychovávať dieťa paralelne v dvoch jazykoch, vychovávať dieťa v bilingválnom rodinnom prostredí. Domnievame sa, že ak je dieťa vychovávané iba v rómskom jazyku, slovenčina sa stáva preňho cudzím jazykom. Ak je dieťa vychovávané v rómskom a aj slovenskom jazyku, ide o bilingválne rodinné prostredie, vtedy môžeme hovoriť o slovenčine ako o druhom jazyku. Vymedzenie toho, ktorý

jazyk je druhým jazykom, záleží od konkrétnej situácie rodiny a od toho, ktorý jazyk je v rodine dominantný.

Podľa Riesa veľmi záleží na tom, aké je prvotné stretnutie dieťaťa s jazykom v škole. Učiteľ má preto s veľkou citlivosťou prijímať to jazykové bytie, v ktorom dieťa vyrastalo. Môže to byť aj nárečie, v ktorom sa dieťa pohybuje, poznáva a prežíva svet ľudí a vecí. Súhlasíme s názorom autora, že dieťa zraňuje, ak jazyk, ktorým doma rozpráva, je predmetom posmechu u spolužiakov. Dieťa je v škole častokrát nepochopené, pretože používa dve jazykové sústavy, ktoré majú rôzne funkcie v živote jednotlivca a spoločnosti (Ries, 2008). V tomto kontexte by sa žiadalo v školskom veku dieťaťa porovnať jeho jazykovú úroveň z rómčiny s jazykovou úrovňou zo slovenčiny z aspektu porozumenia a schopnosti vyjadrovania sa, používania slovnej zásoby, gramatiky, písania a čítania s porozumením. Existovali rozdiely v jazykových úrovniach žiakov v oboch jazykoch? Bola vyššia jazyková úroveň zo slovenčiny? Bolo by potrebné zistiť, či aj napriek nižšej jazykovej úrovni z rómčiny, deti v reálnom živote dokážu v tomto jazyku komunikovať plynulo, správne a sebaisto.

Pre ktorékoľvek dieťa bez ohľadu na jeho národnostnú príslušnosť je školské prostredie niečím novým, ktoré má isté pravidlá a sankcie. V školskom prostredí sa doposiaľ vníma rómsky jazyk ako jazyková bariéra dieťaťa. Deti z marginalizovaných rómskych komunít, ktoré doma hovoria rómskym jazykom, prichádzajú do škôl s vedomím, že jazyk, ktorý ovládajú, v škole plne nevyužijú, pretože vyučovanie prebieha v slovenskom jazyku. Viaceré školy so stopercentným zastúpením rómskych žiakov predmet rómsky jazyk a literatúra nemajú zaradený ani len v školskom vzdelávacom programe v rámci voliteľných, disponibilných hodín. Dôvody, prečo to tak je, sú nasle-

dovné: „...väčšinou znejú názory riaditeľov škôl a učiteľov, že deti z rómskych komunit by sa mali naučiť riadne slovensky, ak by takýto predmet zaradili do vzdelávania, nemal by ho kto učiť, chýbajú učitelia rómskeho jazyka a literatúry, učebnice a ďalšie učebné pomôcky ...“.

Rómsky jazyk má dôležitú úlohu v živote rodiny a Rómovia v postavení národnostnej menšiny mu prikladajú vážnosť a úctu. Rómsky jazyk preto považujeme za hlavný prvok zachovávanía jazykovej identity Rómov. Rómsky jazyk je kultúrnym dedičstvom a aj kultúrnym kapitálom Rómov.

V školách sa preto musí brať ohľad na dorozumievanie sa medzi učiteľom a žiakmi a žiakmi medzi sebou. Učiteľ svojim pôsobením a pedagogickým prístupom môže zabezpečiť to, aby jazyk, ktorým žiak doma rozpráva, sa stal preňho osobnou hodnotou (Ries, 2008). Aj vyučovanie rómskeho jazyka a literatúry vytvára kultúrne prostredie a je zároveň nástrojom na sebaopoznanie a sebautváranie žiaka, je teda nástrojom personalizácie žiaka. Tým, že žiaka vtahuje do súžitia s ľudským spoločenstvom, socializuje ho, a tým ho zapája do kultúry spoločnosti, do všetkého toho, čo ľudia poznávali a poznávajú, čo vytvorili a vytvárajú vo svete hmotnom i duchovnom, je nástrojom enkulturácie.

Vyučovanie rómskeho jazyka a literatúry by malo prebiehať tak, aby deti vnímali rómsky jazyk ako prostriedok komunikácie, poznávania a zábavy. Takýto prístup efektívne rozvíja komunikatívnu kompetenciu a formuje všeobecné základy jazykovej vzdelanosti žiakov. Ak vo vyučovaní absentuje takýto prístup, predmet sa môže stať pre žiakov nezaujímavý, nezábavný, otravný až stresujúci. Žiaci potom vnímajú učivo ako niečo, čo sa musia naučiť bez toho, aby chápali jeho zmysel.

Literatúra v rómskom jazyku rovnako rozvíja schopnosti žiakov učiť sa. Vo vzdelávaní žiakov zohráva dôležitú úlohu. Čítanie textu s porozumením vedie žiakov k tomu, aby si vedeli pripraviť pred čítaním plán, porozmýšľať nad témou, popremýšľať o tom, čo chcel autor prostredníctvom textu povedať, porozmýšľať o ponaučeniach, ktoré môžu vyplývať po prečítaní textu. Žiaci môžu predpokladať vývoj deja, identifikovať kontext, všímať si znaky textu, štruktúru textu a podobne, po ukončení čítania si žiaci môžu overiť porozumenie. Môžu zhodnotiť prečítaný text a diskutovať o ňom so spolužiakmi, učiteľom, ale aj doma s rodičmi a so súrodencami.

Prvé literárne práce v rómskom jazyku môžeme sledovať až v deväťdesiatych rokoch 20. storočia. Dovtedy sa rómsky jazyk používal len ako hovorený jazyk. Prenášal a udržiaval sa ústne z generácie na generáciu formou rozprávania krátkych životných príbehov, rozprávok, porekadiel, prísloví a podobne. Literárna tvorba v rómskom jazyku podporuje zachovanie rómskej identity a samotnú existenciu rómskej kultúry. Literatúra najmä v rómskom jazyku vedie k porozumeniu podstaty a rozvíjania rómskej kultúry a jazyka a umožňuje bezprostrednú komunikáciu medzi autorom a čitateľom. Autori prostredníctvom literárnych diel môžu širokej verejnosti vyjadrovať duševné, ale aj emočné stavy, a tak pozitívne pôsobiť aj na iných ľudí.

Okrem toho podpora a rozvoj písanej literatúry v rómskom jazyku napomáha zblíženiú viacerých dialektov a posilňuje aj komunikáciu a šírenie literárneho umenia v celej Európe a vo svete. Literárna tvorba v rómskom jazyku vzájomne, tolerantne a pružne zblízuje rôzne nárečia Rómov. Podľa Liégeoisa slová v každom jazyku majú svoj pôvod, históriu, význam, majú svoj život, a preto aj v rómskom jazyku sa rodia nové

slová, pojmy a archaizmy časom zanikajú. Rómsky jazyk tak ako ostatné jazyky má tiež svoje pravidlá, ako je napríklad gramatická stavba, skladanie slov, vývoj slovnej zásoby a výslovnosť (Liégeois, 1995).

Podľa Hübschmannovej „*rómsky jazyk je univerzálnym jazykom, aj navzdory tomu, že sa vyskytuje vo viacerých variantoch. Umožňuje Rómom z celého sveta dorozumieť sa a komunikovať navzájom. Rómsky jazyk má svoju gramatiku. Morfológia, syntax, prozódia a ortografia sú výborne regulované a každá rómska skupina prispôsobuje svoje rozprávanie gramatickým procedúram, ktoré sú jej vlastné*“ (Hübschmannová, 2006, s. 9).

Tvorba učebných materiálov a zabezpečenie podmienok pre vzdelávanie v rómskom jazyku vytvárajú možnosti pre interkultúrne vzdelávanie, ktoré prispieva hlavne k rozvoju dobrých medziludských vzťahov založených na vzájomnej pomoci a spolupráci žiakov, k rozšíreniu slovnej zásoby o nové pojmy zo slovenského jazyka a rómskeho jazyka a k rozvoju schopnosti čítať s porozumením.

Domáce a medzinárodné dokumenty, odporúčania štátnych a verejných inštitúcií, ale aj mimovládnych organizácií apelujú na potrebu rozvoja rómskeho jazyka ako materinského jazyka, rodinného jazyka, ktorým dieťa a jeho bližšia i širšia rodina komunikujú. Školská legislatíva v Slovenskej republike umožňuje žiakom vzdelávať sa v rómskom jazyku, sú vypracované vzdelávacie štandardy z rómskeho jazyka a literatúry pre základné a stredné školy, cieľové požiadavky na vedomosti a zručnosti maturantov z rómskeho jazyka a literatúry ako voliteľného predmetu. Ak sa žiaci rozhodnú absolvovať v ročníkoch strednej školy predmet rómsky jazyk a literatúra môžu oficiálne z neho maturovať, čím sa zvyšujú ich šance na uplatnenie sa na trhu práce.

Súčasnosť nám ukazuje, že v školstve absentujú nielen učebné pomôcky¹, ale aj učitelia rómskeho jazyka. Pripraviť učiteľov rómskeho jazyka a literatúry môžeme dvoma spôsobmi: akreditovaným vysokoškolským vzdelávaním a kontinuálnym vzdelávaním pedagogických zamestnancov, rozširujúcim vzdelávaním, resp. kvalifikačným vzdelávaním² na získanie kvalifikačných predpokladov pre ďalší aprobačný predmet alebo študijný odbor. Výskumné projekty³, skúsenosti a prax ukazujú, že rómsky jazyk je zaujímavý najmä pre učiteľov z praxe, ktorí pracujú s deťmi z rómskych komunít intenzívne a dlhodobo⁴.

- 1 Učebnice pre všetky vekové kategórie – šlabikáre, obrázkové učebnice, obrázkové slovníky, čítanky, pracovné zošity, frazeologické slovníky. Učebnice pre rôzne jazykové úrovne – od začiatočníkov až po pokročilých, učebnice pre samoukov a ďalšie.
- 2 445/2009 Z. z. VYHLÁŠKA Ministerstva školstva Slovenskej republiky z 19. októbra 2009 o kontinuálnom vzdelávaní, kreditoch a atestáciách pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov
- 3 V kontexte s rozvojom a podporou rómskeho jazyka a literatúry v základných a stredných školách je pri Štátnom pedagogickom ústave (ďalej len „ŠPÚ“) zriadená predmetová komisia pre predmety rómsky jazyk a literatúra a rómske reálie, ktorá rieši koncepčné otázky obsahu výchovy a vzdelávania rómskych žiakov. ŠPÚ bol riešiteľom a garantom nasledujúcich projektov: 1) Experimentálna verifikácia efektívnosti kurikula rómskeho jazyka a literatúry v základných a stredných školách, 2) Experimentálna verifikácia efektívnosti kurikula rómskych reálií v základných a stredných školách, 3) Dočasné vyrovnávacie opatrenia s cieľom pripraviť dostatočný počet pedagógov vyučujúcich v rómskom jazyku, 4) Zvýšenie kvalifikačného potenciálu príslušníkov rómskej komunity zavedením nového študijného zamerania „Romistika“ do systému vzdelávania stredných škôl.
- 4 V školskom roku 2009/2010 ŠPÚ realizoval prieskum prostredníctvom dotazníka, ktorého cieľom bolo zistiť záujem pedagogických zamestnancov o vzdelávanie v rómskom jazyku o rómskych reáliách. Dotazníky boli zaslané do všetkých základných škôl na Slovensku. Záujem vzdelávať sa v týchto oblastiach prejavilo 60 škôl, 160 pedagogických zamestnancov. Prevažná väčšina pedagogických zamestnancov pochádzala zo stredného a východného Slovenska, kde je najväčšie zastúpenie rómskeho obyvateľstva.

Jednou z podmienok pre akreditáciu študijného programu rómsky jazyk a literatúru je vypracovanie akreditačného spisu. Jeho súčasťou je aj profil absolventa. Návrh takéhoto profilu uvádzame nižšie – Tabuľka č.1.

Tabuľka č. 1 – Návrh profilu absolventa študijného programu rómsky jazyk a literatúra

Návrh profilu absolventa študijného programu rómsky jazyk a literatúra
<p>Absolvent</p> <ul style="list-style-type: none"> - získa a aplikuje do praxe nové poznatky v oblastiach: a) pedagogika, didaktika, etika, psychológia, lingvistika, kulturológia, dejiny rómskeho jazyka; b) vzťahy rómciny k iným jazykom a jej význam v interkultúrnej komunikácii; c) rómska literatúra, jej literárno-teoretický, historický a kritický aspekt; d) interpretácia literárnych textov, odborného a umeleckého prekladu.
Uplatnenie absolventa
<p>Absolvent</p> <ul style="list-style-type: none"> - môže nájsť uplatnenie najmä v oblastiach: 1) štátna správa a verejná správa lokality s vyšším počtom rómskeho obyvateľstva; 2) základné, stredné a vysokoškolské vzdelávanie; 3) základný a aplikovaný výskum vo vedecko-výskumných pracoviskách; 4) mimovládny a súkromný sektor; 5) umelecká produkcia a zábavný priemysel; 6) prekladateľstvo a 7) kultúrno-osvetová práca v tom najširšom zmysle slova.

(zdroj: vlastné spracovanie)

Dodnes neexistujú akreditované bakalárske a magisterské študijné programy, programy ďalšieho vzdelávania učiteľov, odborných zamestnancov, zamestnancov štátnej a verejnej správy a ďalšie vzdelávacie programy so zameraním na rómsky jazyk a rómsku kultúru. Chýba propagačná iniciatíva, cieľom ktorej by mala byť motivácia ľudí učiť rómsky jazyk a literatúru, príklady z praxe. Celospoločenský záujem a intenzívne úsilie o rozvoj rómskeho jazyka sú nízke, takisto záujem

absolventov stredných škôl o štúdium rómskeho jazyka a literatúry na vysokých školách.

Konštatovali sme, že v slovenskom školstve absentujú učitelia rómskeho jazyka a literatúry pre všetky vzdelávacie stupne, učebnice, učebné texty a pracovné zošity. V kontexte učebných pomôcok za prvé vydané publikácie v oblasti rozvoja rómskeho jazyka a literatúry považujeme tieto: Základné pravidlá rómskeho pravopisu, Učebnica rómskeho jazyka – Romaňi čhib 1, Konverzačný lexikón rómskej gramatiky, Antológie autorov rómskej literatúry, rómskych tradícií a remesiel a rómskej hudby. Medzi ďalšie učebné pomôcky zaradujeme: Učebné texty v rómskom a slovenskom jazyku pre I. stupeň základnej školy, vrátane rómsko-slovenského slovníka a manuálu pre učiteľa a pomôcku pre interkultúrne vzdelávanie v škole s názvom *Loďka, Palička pomocníčka – E šifica, E rovlica žutindorica*. Tieto učebné pomôcky majú slúžiť pre podporu a zefektívnenie procesu interkultúrneho vzdelávania na školách. Oba materiály sú sprístupnené v PDF formáte na webovej stránke Štátneho pedagogického ústavu.

Uvedené publikácie sú istým výberom z dostupných učebných pomôcok pre vyučovanie rómskeho jazyka a literatúry, ktoré môžu používať nielen učitelia, ale aj žiaci. Tieto publikácie dokazujú, že je možné vytvárať rôzne učebné pomôcky (učebnice, učebné texty), ale aj literárne diela s rómskou tematikou v rómskom jazyku. Považujeme za žiaduce, aby sa naďalej podporovala tvorba v oblasti kultúry, jazyka a dejín Rómov a vytvárali sa nové výzvy pre mladých autorov učebných materiálov. Myslíme si, že rozvojom a kultivovaním rómskeho jazyka vo výchovno – vzdelávacom procese dosiahneme interkultúrne porozumenie a lepšie učebné výsledky detí z marginalizovaných rómskych komunít.

Namiesto záveru – odporúčania pre prax

Ak základná škola s vyučovacím jazykom slovenským prejaví záujem zaradiť predmet rómsky jazyk a literatúru do školského vzdelávacieho programu (ďalej len „ŠkVP“) ako samostatný predmet, je potrebné, aby učiteľ zohľadnil jazykovú úroveň žiakov. Sú žiaci, ktorí rómčinu v domácom prostredí používajú, a sú žiaci, ktorí ju nepoživajú. Učiteľ/učiteľka pri prípravách na vyučovacie hodiny rómskeho jazyka a literatúry a pri samotnej výučbe tohto predmetu má používať štandardizovaný/spisovný rómsky jazyk a zohľadňovať rôzne varianty/nárečia/dialekty rómskeho jazyka. Z týchto dôvodov medzi žiakmi môžu existovať rozdiely v ich jazykových kompetenciách. Pre dosiahnutie efektívnej výučby rómskeho jazyka je vhodné rozdeliť triedu na dve skupiny – nižší počet žiakov v skupine vedie k dosahovaniu vyššej kvality výučby, lepších učebných výsledkov žiakov a k vytvoreniu dostatočného priestoru pre tvorivosť a sebarealizáciu žiakov.

Rozvrhnúť učivo je možné podľa: a) Štátneho vzdelávacieho programu (ďalej len „ŠVP“) pre 1. stupeň základných škôl – rómsky jazyk a literatúra. Hodnotiť výsledky možno po každom ročníku, alebo po ukončení 2. ročníka a po ukončení 4. ročníka, alebo až po ukončení primárneho vzdelávania, t. j. po 4. ročníku. b) ŠVP pre 2. stupeň základných škôl – rómsky jazyk a literatúra a hodnotiť ich výsledky po každom ročníku, alebo po ukončení 7. ročníka a po ukončení 9. ročníka, alebo až po ukončení nižšieho stredného vzdelávania, t. j. po 9. ročníku.

V základných školách s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny učiteľ/učiteľka pri prípravách na vyučovacie hodiny rómskeho jazyka a literatúry a pri samotnej výučbe má brať do úvahy vyučovaný jazyk

národnostnej menšiny a literatúru (príklad: vyučovací jazyk je slovenský jazyk, vyučovaný jazyk národnostnej menšiny a literatúra v rámci vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia je maďarský jazyk a literatúra a v rámci ŠkVP je vyučovaný predmet rómsky jazyk a literatúra). *V základných školách s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny* sa má zohľadňovať vyučovací jazyk národnostnej menšiny (príklad: vyučovací jazyk je maďarský jazyk, vyučovaný jazyk národnostnej menšiny a literatúra v rámci vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia je maďarský jazyk a literatúra a v rámci ŠkVP je vyučovaný predmet rómsky jazyk a literatúra).

Vzhľadom na stupeň vzdelávania odporúčame využívať metódu CLIL vo výučbe všeobecno-vzdelávacích predmetov – integráciou rómskeho jazyka smerovať k podpore štátneho slovenského jazyka (zvýšiť čitateľskú gramotnosť, slovnú zásobu žiakov, kompetenciu vyjadrovať sa, používať správne slovné spojenia a podobne).

Pre výučbu rómskeho jazyka a literatúry v primárnom vzdelávaní (1. stupeň základnej školy) sa odporúča dotácia 1 vyučovacia hodina týždenne, pre nižšie stredné vzdelávanie (2. stupeň základnej školy) sa odporúčajú 2 vyučovacie hodiny týždenne.

V gymnáziách s vyučovacím jazykom slovenským – štvorročný vzdelávací program – učiteľ/učiteľka si môže rozvrhnúť učivo podľa ŠVP pre gymnáziá s vyučovacím jazykom slovenským – štvorročný vzdelávací program rómsky jazyk a literatúra a hodnotiť ich výsledky po každom ročníku, alebo po ukončení 2. ročníka a po ukončení 4. ročníka, alebo až po ukončení štvorročného vzdelávacieho programu, t. j. po 4. ročníku. *V gymnáziách s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny – štvorročný vzdelávací program* sa majú akceptovať rôzne varianty/nárečia/dialekty rómskeho

jazyka a takisto vyučovací jazyk národnostnej menšiny (príklad: vyučovací jazyk je maďarský jazyk, vyučovaný jazyk národnostnej menšiny a literatúra v rámci vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia je maďarský jazyk a literatúra a v rámci ŠkVP je vyučovaný predmet rómsky jazyk a literatúra).

Vzhľadom na stupeň vzdelávania a jeho ukončenie maturitnou skúškou odporúčame využívať metódu CLIL. Hodinová dotácia výučby rómskeho jazyka a literatúry: pre gymnáziá so štvorročným vzdelávacím programom sa odporúčajú 2 vyučovacie hodiny týždenne v prvých dvoch ročníkoch, 3 vyučovacie hodiny týždenne v posledných dvoch ročníkoch (žiak po absolvovaní určeného počtu hodín môže maturovať z rómskeho jazyka a literatúry ako voliteľného maturitného predmetu).

V gymnáziách s vyučovacím jazykom slovenským – osemročný vzdelávací program si učiteľ/učiteľka môže rozvrhnúť učivo podľa ŠVP pre gymnáziá s vyučovacím jazykom slovenským – osemročný vzdelávací program rómsky jazyk a literatúra a hodnotiť ich výsledky po každom ročníku, alebo po ukončení 4. ročníka a po ukončení 8. ročníka, alebo až po ukončení osemročného vzdelávacieho programu, t. j. po 8. ročníku. *V gymnáziách s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny – osemročný vzdelávací program* sa majú zohľadňovať rôzne varianty/nárečia/dialekty rómskeho jazyka a takisto vyučovací jazyk národnostnej menšiny (príklad: vyučovací jazyk je maďarský jazyk, vyučovaný jazyk národnostnej menšiny a literatúra v rámci vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia je maďarský jazyk a literatúra a v rámci ŠkVP je vyučovaný predmet rómsky jazyk a literatúra).

Ako hodinová dotácia výučby rómskeho jazyka a literatúry pre gymnáziá s osemročným vzdelávacím progra-

mom sa odporúčajú 2 vyučovacie hodiny týždenne v prvých štyroch ročníkoch, 3 vyučovacie hodiny týždenne v posledných štyroch ročníkoch (žiak po absolvovaní určeného počtu hodín môže maturovať z rómskeho jazyka a literatúry ako voliteľného maturitného predmetu).

LITERATÚRA

- GAŠPAROVÁ, E. a kol. 2007. *Romaňi čhib – učebnica rómskeho jazyka*. Bratislava : ŠPÚ, 2007. ISBN 80-89225-18-7.
- FACUNA, J. 2013. Vieme pripraviť učiteľov rómskeho jazyka a literatúry v podmienkach Slovenskej republiky? In: *Rómsky jazyk – bariéry a výzvy*. Zborník z odborného seminára. Bratislava : Romano Kher, 2013. <http://romanokher.eu/>
- HÜBSCHMANNOVÁ, M. et al. 2006. *Pravidlá rómskeho jazyka s pravopisným a gramatickým slovníkom*. Bratislava : ŠPÚ, 2006. 213 s. ISBN 80-89225-17-9.
- LIÉGEOIS, J. P. 1995. Rómovia. Cigáni. Kočovníci. www.radae-uropy.sk/swift_data/source/dokumenty/ikre/publikacie/dokumenty/romovia.pdf
- RIES, L. 2008. *Člověk a výchova. K humanizaci školy a edukace*. Ostrava : Zdeněk Pracný – Oftis, 2008, 225 s. ISBN 978-80900745-4-5.

*PhDr. Jozef Facuna, PhD.
Štátny pedagogický ústav
Pluhová 8, 830 00 Bratislava
jozef.facuna@statpedu.sk*

Čo je nové v inovovanom vzdelávacom štandarde pre slovenský jazyk a slovenskú literatúru v školách s vyučovacím jazykom maďarským

ANDREA DÖMÉNYOVÁ – ANITA HALÁSZOVÁ

Štátny pedagogický ústav, Bratislava

Štúdia sa venuje inovovanému Štátnemu vzdelávaciemu programu pre vyučovací predmet slovenský jazyk a slovenská literatúra (SJSL), ktorý sa vyučuje v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Cieľom príspevku je zhrnutie zmien v inovovanom Štátnom vzdelávacom programe, poukázať na špecifiká a odlišnosti medzi vývinovými etapami a zložkami vyučovacieho predmetu a priblížiť, ako sa vo vyučovaní SJSL uplatňuje činnostne zameraný prístup.

Kľúčové slová: vzdelávací štandard, vyučovací predmet slovenský jazyk a slovenská literatúra (SJSL), špecifiká vyučovania SJSL, druhý jazyk (L_2), činnostne zameraný prístup

S podmienkou ovládania slovenského jazyka a cudzích jazykov na požadovanej úrovni sa dostáva stále viac do popredia otázka, od akého veku je potrebné sa začať učiť jazyky, akými prostriedkami, metódami by bolo možné najefektívnejšie dosiahnuť čo najlepšie výsledky. Najväčšou výzvou je rozvoj bi-, resp. multilingvizmu, jeho vypestovanie, dosiahnutie jazykového pluralizmu.

V prípade príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku je problematika jazykovej výchovy ešte špecifickejšia, nakoľko v školách s vyučovacím jazykom

maďarským (ďalej VJM) je slovenský jazyk a slovenská literatúra z viacerých hľadísk špecifickým vyučovacím predmetom a tzv. školský zákon z roku 2008 zavádza aj prvý povinný cudzí jazyk od tretieho ročníka základnej školy.

V našom príspevku by sme chceli čitateľovi priblížiť, ktoré dokumenty sme mali na zreteli pri inovovaní Štátneho vzdelávacieho programu pre vyučovací predmet slovenský jazyk a slovenská literatúra (ďalej SJSL), a tiež zosumarizovať, v čom sa líši inovovaný Štátny vzdelávací program (ďalej iŠVP) pre SJSL na jednotlivých stupňoch vzdelávania platný od 1. septembra 2015 od dokumentu (príloha ŠVP pre ISCED 1 a ISCED 2), ktorý je v platnosti od roku 2008. Na jednej strane poukážeme na zmeny, ktoré sú spoločné pre všetky stupne vzdelávania, na strane druhej upriamime pozornosť na odlišnosti medzi vývinovými etapami a zložkami vyučovacieho predmetu. V niektorých prípadoch uvedieme aj príklady aplikovateľnosti pedagogického dokumentu.

Charakteristika vyučovacieho predmetu

Vzdelávací proces v školách s vyučovacím jazykom národnosti prebieha v súlade s ratifikačnou listinou Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov (Uznesenie NR SR č. 1497 z 19. júna 2001, časť III. čl. 8 ods. 1 Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov – 588/2001 Z. z.).

Slovenský jazyk má v zmysle Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Z. z. z 1. septembra 1992 a Zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 373/2013 Z. z. s účinnosťou od 1. januára 2014 a č. 204/2011 Z. z. z 28.

júna 2011, ktorými sa mení a dopĺňa zákon NR SR č. 270/1995 Z. z. z 15. novembra 1995 o štátnom jazyku Slovenskej republiky štatút štátneho jazyka a deťom a žiakom občanov patriacim k národnostným menšinám a etnickým skupinám v zmysle § 12 ods. 3 Zákona o výchove a vzdelávaní č. 245/2008 Z. z. z 22. mája 2008 v znení neskorších predpisov sa zabezpečuje právo na osvojenie si štátneho jazyka.

Slovenský jazyk a slovenská literatúra má medzi vyučovacími predmetmi postavenie druhého jazyka (L_2)⁵, a to popri maďarskom jazyku ako vyučovacom. Jeho špecifickosť sa odzrkadľuje v koncepcii a v obsahu.⁶ Slovenský jazyk je pre väčšinu žiakov škôl s vyučovacím jazykom maďarským druhým cieľovým jazykom, jeho postavenie a funkcia sa však vymedzuje na základe skutočnosti, že je dorozumievacím jazykom občanov SR a súčasne aj štátnym jazykom.⁷

5 V odborných publikáciách sa uvádza nasledovné vysvetlenie pre L_1 a L_2 :

Prvý jazyk – L_1 , first language‘:

- a) jazyk, ktorý si jedinec osvojil ako prvý v poradí;
 - b) jazyk, ktorý je materinským jazykom hovoriaceho;
 - c) jazyk, v ktorom je jazyková kompetencia jedinca na vyššej úrovni;
- Druhý jazyk – L_2 , second language‘:

- a) jazyk, ktorý si jedinec osvojil neskôr ako prvý jazyk;
- b) jazyk, ktorý nie je materinským jazykom hovoriaceho;
- c) jazyk, v ktorom je jazyková kompetencia jedinca na nižšej úrovni.

6 Štátny vzdelávací program pre základné školy – Vzdelávacie štandardy pre 1. stupeň ZŠ – Slovenský jazyk a slovenská literatúra [cit. 20. 07. 2015]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/zs/1_stupen/jazyk_a_komunikacia/sjsl_pv_2015.pdf a <http://www.minedu.sk/data/att/7512.pdf>, s. 2

7 DÖMÉNYOVÁ, Andrea – HALÁSZOVÁ, Anita: Údaje o vyučovaní jazykov z výskumu Štátneho pedagogického ústavu Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským. In: *Zborník z vedeckej konferencie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Katedra pedagogiky a Katedra slovenského jazyka a literatúry – 2015 „Pregraduálna príprava učiteľov*

Poznamenávame, že v zmysle § 12 ods. 7 zákona o výchove a vzdelávaní č. 245/2008 Z. z. z 22. mája 2008 v znení neskorších predpisov „sa cudzím jazykom rozumie jazyk iného štátu, s ktorým Slovenská republika uzavrela dohodu, podľa ktorej bola zriadená škola alebo trieda s druhým vyučovacím jazykom tohto štátu, alebo jazyk iného štátu, ktorého jazykom nie je jazyk národnostnej menšiny alebo etnickej skupiny“.⁸

Už v Koncepcii vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským č. 1963/1991-22 zo dňa 19. 6. 1991 a na ňu nadväzujúcich učebných osnovách z roku 1993 sa zdôrazňuje nielen komunikatívny princíp vyučovania predmetu, ale aj približovanie sa k vyučovaniu cudzích jazykov; okrem tradičných a osvedčených zložiek predmetu sa do učebného obsahu dostali aj rečové zámery a pojmové okruhy.⁹

Špecifická vyučovania SJSL

Vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry na primárnom stupni vzdelávania musíme venovať náležitú pozornosť skutočnosti, že žiaci do 1. ročníka základnej školy prichádzajú s odlišnými jazykovými

slovenského jazyka a slovenskej literatúry – Realita a perspektívy“. Trnava : UCM, 2015, s. 118. ISBN 978-80-8105-670-3.

- 8 Zákon o výchove a vzdelávaní č. 245/2008 Z. z. z 22. mája 2008 v znení neskorších predpisov, § 12, ods. 7.
- 9 DÖMÉNYOVÁ, Andrea – HALÁSZOVÁ, Anita: Vybrané údaje z výskumu Štátneho pedagogického ústavu Sledovanie úrovně vyučovania slovenského jazyka v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským. In: *Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho – 2014 „Vzdelávanie a veda na začiatku XXI. storočia“*, Sekcia teologických vied a humanitných vied, Komárno : UJS, 2014, s. 114 – 115. ISBN 978-80-8122-104-0.

a rečovými kompetenciami. S podobnou výzvou sa stretávame aj na začiatku 5. ročníka, lebo úroveň ovládania slovenského jazyka žiakov pri prechode na vyšší stupeň vzdelávania sa odlišuje podľa jazykového prostredia žiakov a školy, podľa úrovne ich vyjadrovacích schopností vo svojom materinskom jazyku, ako aj podľa ich vrodených jazykových schopností a psychických osobitostí.

Vo vyučovaní platia všeobecne platné psychologické zásady a zásady technológie vyučovania cudzích jazykov. V prípade vyučovania cudzích jazykov sa pri plánovaní obsahu a edukačného procesu neprihliada na vyučovací jazyk, ale na hodinách SJSL žiaci vnímajú slovenskú reč a získavajú zručnosti čítania a písania v slovenskom jazyku od 2. ročníka na základe dôkladne osvojených poznatkov a zručností v maďarskom (vyučovacom) jazyku. Už aj J. A. Komenský vyzdvihoval prioritu materinského jazyka a postupnosť i čas potrebný na osvojenie si ďalších jazykov. „Každému jazyku nech sa vymedzí určitý čas... Materinský jazyk, pretože sa viaže s vecami, ktoré sa pozvoľna rozvíjajú pred rozumom, vyžaduje nevyhnutne viac rokov... Potom sa môže prejsť na iný živý jazyk... Normou pri zostavovaní pravidiel nového jazyka má byť jazyk už známy, aby bolo možno ukazovať už len na rozdiel medzi oboma.“¹⁰ Komenský vo svojej *Veľkej didaktike* zdôrazňuje aj to, že každý jazyk sa má učiť osobitne, „vždy jeden za druhým a nie naraz; ináč jeden pomätie druhý...“¹¹ „Preto pri osvojovaní si slovenského jazyka ako L_2 sa vychádza z princípu opory o materinský jazyk a hlavne v začiatkoch učenia sa jazyka sa využíva rovnaká alebo málo odlišná slovná zásoba

10 KOMENSKÝ, Jan, Amos: *Velká didaktika*. Bratislava : SPN, 1991, s. 170. ISBN 80-08-01022-3.

11 Tamže, s. 170

maďarského jazyka.¹² Vzdelávací štandard pre SJSL predpisuje, že sa v edukačnom procese musí „rešpektovať a využívať jazykový kód osvojený žiakmi v ich materskej reči a súčasne rešpektovať aj osvojený jazykový kód v slovenskom jazyku, získaný prirodzeným osvojovaním slovenského jazyka v dvojjazyčnom prostredí.“¹³

Komunikatívny prístup k tvorbe obsahu a procesu vyučovania znamená riadiť sa princípom tematického modelovania jazyka a princípom „prednášania“ jazyka cez rečový kanál komunikácie. Princípy komunikatívneho vyučovania vyžadujú správnu proporcionalitu procesu automatizácie a kognitívnej zložky¹⁴, akceptujú Bernsteinovu teóriu o jazykovom kóde¹⁵, podľa ktorej je jazyk prostriedkom socializácie. V edukačnom procese treba akceptovať skutočnosť, že každý žiak môže robiť pokroky limitované jeho jazykovým kódom.

Špecifiká a ciele vyučovania sú definované v inovovanom Štátnom vzdelávacom programe pre jednotlivé stupne vzdelávania pre vyučovací predmet slovenský jazyk a slovenská literatúra. V iŠVP pre

12 Štátny vzdelávací program pre základné školy – Vzdelávacie štandardy pre 1. stupeň ZŠ – Slovenský jazyk a slovenská literatúra [cit. 20. 07. 2015]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/zs/1_stupen/jazyk_a_komunikacia/sjssl_pv_2015.pdf a <http://www.minedu.sk/data/att/7512.pdf>, s. 2.

13 Tamže, s. 4

14 DÖMÉNYOVÁ, Andrea – HALÁSZOVÁ, Anita: *Návrh koncepcie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským*. Pracovná verzia. Nепublikovaný dokument. Bratislava : ŠPÚ, 2015, s. 10.

15 PORUBSKÝ, Štefan: Zlepšenie učenia sa a vyučovania jazyka. In: *Zvyšovanie štandardov vyučovania a učenia sa jazykov v školách s menštinou vyučovacím jazykom a zriadenie Vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského a konzultačného centra pre Rómov*. Výstupné materiály. SR – 9905-02: Program tolerancie k menšinám. Phare 2002, s. 9 – 60.

SJSL na primárnom stupni vzdelávania sa uvádza, že „vzhľadom na ciele komunikatívneho vyučovania treba dbať o to, aby náročnosťou učebného obsahu a nevhodnými edukačnými technikami sa nevytvárala psychická bariéra pri používaní slovenského jazyka. Pre konkrétny výber slov je potrebné prihliadať na vývinové špecifiká pri obohacovaní slovnej zásoby a v tvorení slovných asociácií.“¹⁶ Aj v iŠVP pre SJSL na 2. stupni ZŠ sa zdôrazňuje, že vzhľadom na to, že slovenský jazyk je genealogicky a typologicky zásadne odlišný od materinského jazyka žiakov a jazykové prostredie väčšiny žiakov je prevažne maďarské, špecifikácia cieľov, výber a štrukturácia učebného obsahu a modelovanie procesu vo vzdelávacích štandardoch sa riadia princípmi vyučovania cudzích jazykov. V edukačnom procese sa používajú metódy a techniky vyučovania – osvojovania cudzích jazykov. Poňatie vyučovacieho predmetu, učebný obsah a vyučovacie metódy sú založené na princípoch komunikatívnosti, postupného rozvíjania vedomostí, zručností a návykov, veku primeranosti a postupne narastajúcej náročnosti. Realizuje sa v súčinnosti s princípmi humanity, vzájomnej tolerancie a demokracie, plne rešpektujúc individuálne schopnosti, sociálne a jazykové prostredie žiakov.¹⁷

16 Štátny vzdelávací program pre základné školy – Vzdelávacie štandardy pre 1. stupeň ZŠ – Slovenský jazyk a slovenská literatúra [cit. 20. 07. 2015]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/zs/1_stupen/jazyk_a_komunikacia/sjssl_pv_2015.pdf a <http://www.minedu.sk/data/att/7512.pdf>, s. 4.

17 Štátny vzdelávací program pre základné školy – Vzdelávacie štandardy pre 2. stupeň ZŠ – Slovenský jazyk a slovenská literatúra [cit. 20. 07. 2015]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/zs/2_stupen/jazyk_a_komunikacia/sjssl_nsv_05_12_2014.pdf a <http://www.minedu.sk/data/att/7556.pdf>, s. 2.

Ciele vyučovacieho predmetu SJSJL

Modernizácia vyučovania L_2 , náročné požiadavky spoločnosti z hľadiska politického, spoločenského a jazykového určujú komplexný cieľ, ktorý zahŕňa predovšetkým praktické, aktívne ovládanie jazyka, poznanie kultúrnych hodnôt slovenského národa na zásade primeranosti veku a rozvoj kreatívnych intelektuálnych schopností žiakov.

Vo vyučovaní SJSJL v školách s vyučovacím jazykom maďarským sú vytýčené všeobecné ciele, a to: rozvíjať schopnosť žiakov uvedomovať si kultúrnu a jazykovú pestrosť v rámci Európy a sveta a v rámci jednotlivých sociálnych prostredí, vzbudiť záujem žiakov o učenie sa ďalšieho jazyka, vypestovať a posilniť u žiakov kladný vzťah k učeniu sa slovenského jazyka ako L_2 , motivovať žiakov využívať základné kultúrne nástroje na kultivovanú komunikáciu, postupne rozlišovať rôzne súčasti kultúry, rozvíjať kultivovanú vizuálnu, sluchovú, jazykovú a pohybovú gramotnosť a tvorivosť, rozvíjať u žiakov povedomie vlastnej kultúrnej identity, vypestovať a posilniť u žiakov kladný vzťah a toleranciu k slovenskému národu a k ostatným etnikám, naučiť žiakov vnímať, chápať a rešpektovať odlišnosti a podobnosti, rozvíjať schopnosť rešpektovať a tolerovať hodnoty iných kultúr, rozvíjať záujem žiakov o kultúrne a literárne dedičstvo slovenského národa, viesť žiakov k pochopeniu významu kultúrnych a umeleckých pamiatok na Slovensku.

Špecifické ciele slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s VJM definujú kľúčové kompetencie žiakov v počúvaní s porozumením, hovorení, čítaní s porozumením a v písaní na jednotlivých stupňoch vzdelávania, prihliadajúc na jazykové prostredie školy, ja-

zykové schopnosti, osvojený jazykový kód a vek žiakov. Určujú, že žiak má vedieť rozoznávať kontrastívne znaky maďarskej a slovenskej abecedy a základných jazykových javov, poznať a aplikovať ortoepické, ortografické a gramatické pravidlá potrebné na ústnu a písomnú komunikáciu v danom vývojovom období žiakov, osvojiť si rečovo-komunikatívne a jazykové zručnosti, plynulo prejsť od reproduktívnej k produktívnej forme komunikácie, viesť ústnu a písomnú komunikáciu v rôznych sociálnych situáciách s primeranou znalosťou gramatiky, v rámci komunikačných tém riešiť štandardné sociálne situácie primerané veku žiakov, samostatne vyjadriť myšlienky po slovensky (ústne a písomne), opísať vlastné estetické zážitky a kriticky myslieť.¹⁸

Vo vyučovaní SJSJ sa prihliada na skutočnosť, že jazyk sa používaním mení podľa nárokov kontextu, v ktorom sa používa. Z toho hľadiska jazyk nie je neutrálnym nástrojom myslenia. Potreba a túžba komunikovať vznikajú v konkrétnej situácii, pričom forma a obsah komunikácie sú reakciou na túto situáciu.¹⁹

18 Štátny vzdelávací program pre základné školy – Vzdelávacie štandardy pre 1. stupeň ZŠ – Slovenský jazyk a slovenská literatúra [cit. 20. 07. 2015]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/zs/1_stupen/jazyk_a_komunikacia/sjsl_pv_2015.pdf a <http://www.minedu.sk/data/att/7512.pdf>, s. 4 – 5, Štátny vzdelávací program pre základné školy – Vzdelávacie štandardy pre 2. stupeň ZŠ – Slovenský jazyk a slovenská literatúra [cit. 20. 07. 2015]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/zs/2_stupen/jazyk_a_%20komunikacia/sjsl_nsv_05_12_2014.pdf a <http://www.minedu.sk/data/att/7556.pdf>, s. 2.

19 *Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky: učenie sa, vyučovanie a hodnotenie*. Bratislava: ŠPÚ, 2006, s. 46 – 47.

Zmeny vo vzdelávacom štandarde v základných a stredných školách

1. Názov vyučovacieho predmetu na všetkých stupňoch vzdelávania je slovenský jazyk a slovenská literatúra.

a) Na 1. stupni ZŠ sa vyučovací predmet nedelí na zložky – obsahuje iba komunikáciu. To znamená, že v 1. – 4. ročníku ZŠ nie je samostatná hodina literatúry, ani jazyka, ani slohu, ale SJSJL sa vyučuje komplexne. Napríklad nevyučuje sa gramatika, ale gramatické javy sa precvičujú v rámci komunikačných tém podľa vzorov, resp. modelových viet. Ani literatúra nie je špecificky vymedzená oblasť, ale pracuje sa s textami z pôvodnej slovenskej literatúry pre deti, vychováva sa čitateľ. Vybrané slohové útvary sa precvičujú podľa vzorov a na základe osvojených vedomostí z maďarského jazyka.

b) Na 2. stupni ZŠ sa vyučovací predmet delí na tri zložky: komunikácia a sloh, jazyková komunikácia a literárna komunikácia. Zložky komunikácia a sloh a jazyková komunikácia sa vo výučbe neoddeľujú, spolu vytvárajú integrovaný blok komunikácie, ktorého hlavnými piliermi sú tematické okruhy, pojmové okruhy a rečovo-komunikačné zámery. Odporúčame vymedziť jednu samostatnú hodinu na literárnu komunikáciu. Ak škola vie vytvoriť vhodné podmienky, je možné odučiť hodiny literárnej komunikácie aj blokovo.

c) V stredných školách sa vyučovací predmet delí podobne ako na 2. stupni na tri zložky: komunikácia a sloh, jazyková komunikácia a literatúra a literárna komunikácia.

2. Hodinová dotácia vyučovacieho predmetu sa určuje podľa rámcového učebného plánu (ďalej RUP) pre

školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny (ďalej VJN). V rámci učebného plánu v školskom vzdelávacom programe (ďalej ŠkVP) nesmie byť žiadna časová dotácia pre konkrétny vyučovací predmet nižšia ako časová dotácia stanovená RUP. Vyučovací predmet SJSJL je zaradený do vzdelávacej oblasti *Jazyk a komunikácia* a vyučuje sa len v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Poznnamenávame, že vyučovací predmet slovenský jazyk a literatúra (SJJL) sa vyučuje napríklad v školách s vyučovacím jazykom ukrajinským alebo rusínskym, ale aj v školách s vyučovaním jazyka ukrajinského, rusínskeho, rómskeho.

3. V kompetencii riaditeľa je rozhodnúť o možnom navýšení hodinovej dotácie SJSJL v jednotlivých ročníkoch. Na tzv. posilnenie vyučovacieho predmetu sú v RUP vymedzené voliteľné (disponibilné) hodiny. Predstavujú časovú dotáciu, ktorú školy musia využiť na vyučovacie predmety vo svojom ŠkVP.

4. Na 1. stupni pre SJSJL je v RUP stanovených 21 hodín, čo je postačujúce na osvojenie si pevných základov. V 2. ročníku pre SJSJL je stanovených 6 hodín týždenne, lebo sa zavádza čítanie a písanie v slovenskom jazyku. Na 1. stupni neodporúčame zvýšenie hodinovej dotácie SJSJL. Školy z disponibilných hodín môžu posilniť napr. vyučovací predmet maďarský jazyk a literatúra.

5. Na 2. stupni sa v RUP pre SJSJL predpisuje 24 hodín. Zvýšenie hodinovej dotácie odporúčame v 7. a 9. ročníku. V prvom prípade (v 7. ročníku) odporúčame posilniť zložku komunikácia a sloh, hlavne v jazykovo nepodnetnom prostredí. V závere nižšieho stredného vzdelávania (v 9. ročníku) je potrebné venovať zvýšenú pozornosť vyučovaciemu predmetu SJSJL v príprave žiakov na národné testovanie a prijímacie skúšky na stredné školy.

6. Na rozdiel od základného vzdelávania RUP pre gymnáziá (s osemročným aj so štvorročným vzdelávacím programom) určuje počet hodín SJSL pre celý stupeň vzdelávania.

Od 1. septembra 2015 sa zvyšuje týždenná hodinová dotácia z 8 na 12 hodín, ktorú škola môže rozdeliť do ročníkov podľa potreby a podmienok.

7. V školách s VJM sa vyučuje povinný vyučovací predmet SJSL. Výskumy zamerané na vyučovanie jazykov konštatujú, že jednou z podmienok efektívnej jazykovej výučby je delenie tried a vyučovanie v malých skupinách. Práve preto dávame školám do pozornosti, že v RUP pre ZŠ s VJN je uvedená dôležitá poznámka, že vo vyučovacom predmete SJSL sa trieda rozdeľuje na každej vyučovacej hodine. Skupiny sa naplňajú do počtu najviac 17, pričom je možné spájať žiakov rôznych tried toho istého ročníka.²⁰

Napríklad:

a) Škola nemá paralelné triedy v ročníku. V triede je 18 žiakov. Na každej hodine SJSL sa trieda delí na dve skupiny – v každej skupine bude napr. po 9 žiakov alebo v jednej skupine bude 10 a v druhej 8 žiakov.

b) Škola má v ročníku dve paralelné triedy. V jednej triede je 23, v druhej 21 žiakov. Na hodinách SJSL škola môže vytvoriť až 4 skupiny – t. j. v každej triede budú 2 skupiny (v jednej triede napr. 12 – 11, v druhej triede 10 – 11), ale môže vytvoriť aj 3 skupiny spájaním žiakov z dvoch paralelných tried (15 – 15 – 14).

20 Štátny vzdelávací program pre základné školy. Rámcový učebný plán pre ZŠ s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny. [cit. 20. 07. 2015]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/zs/rup/rup_zs_s%20vyu%C4%8Dovac%C3%ADm%20jazykom%20n%C3%A1rodnostnej%20men%C5%A-liny.pdf a <http://www.minedu.sk/data/att/7499.pdf>.

8. V iŠVP pre všetky stupne sú explicitne vymedzené všeobecné a špecifické ciele vyučovacieho predmetu. Dôraz sa kladie na aktívne používanie slovenského jazyka v bežných komunikačných situáciách.

9. Vo vyučovaní SJSJL – podobne ako v cudzích jazykoch – sa uplatňuje činnostne zameraný prístup, ktorý berie do úvahy poznávacie, emocionálne i vôľové vlastnosti, ba aj celý repertoár schopností žiaka. Zdôrazňuje aj aktívne a zmysluplné používanie jazyka, pri ktorom sa rozvíja počúvanie s porozumením, hovorenie, čítanie s porozumením a písanie. V nasledujúcej tabuľke uvádzame príklady na to, ako je aplikovaný činnostne zameraný prístup vo vyučovacom predmete SJSJL v komunikácii (na primárnom stupni vzdelávania), resp. v zložke komunikácia a sloh (na strednom stupni vzdelávania).

Výkonový štandard	Komunikačná situácia	Činnostne zameraná úloha
Žiak dokáže rozprávať o vybraných sviatkoch.	Kamarát sa informuje o vianočných zvykoch u vás.	Na sociálnej sieti si dopisuješ s kamarátom. Opíš mu vianočné sviatky. Odpovedaj na jeho otázky. Pozvi ho k vám.
Žiak ovláda svoje osobné údaje a základné údaje o rodičoch.	Prihláška do kurzu plávania.	Chceš sa naučiť plávať. V plavárni ti dajú formulár. Aj tvoj priateľ sa chce pridať. Vysvetli kamarátovi tlačivo, čo do ktorej kolónky treba písať.

Úloha sa môže riešiť v rámci viacerých komunikačných tém, ako napríklad *Rodina a spoločnosť*, *Voľný čas a záľuby*, *Vzdelávanie a práca*, ale jej riešenie sa líši v náročnosti zadania, v rozsahu, v použitej slovnej zásobe a rozmanitosti viet.

10. Učebný obsah je presnejšie vymedzený vo všetkých ročníkoch základného vzdelávania, učivo je usporiadané špirálovite, výkony sú rozdelené a systematizované do ročníkov podľa náročnosti, najmä na primárnom stupni vzdelávania. Na 1. stupni ZŠ sa v každom ročníku popri novom učive opakujú, prehlbujú, rozširujú a utvrdzujú osvojené vedomosti, schopnosti a zručnosti z predchádzajúcich ročníkov. Príklad uvádzame v tabuľke.

Komunikačná téma: Domov a bývanie		
1. ročník		4. ročník
Žiak odpovedá na jednoduché otázky <i>Kto je to? Čo je to?</i> (pomenuje členov rodiny, miestnosti a najznámejšie zariadenia v kuchyni a v izbe, predmety v byte) <i>Čo robí ...?</i> (pomenuje činnosti v kuchyni a v izbe – najfrekvencovanejšie slovesá)		V rámci komunikačnej témy žiak vie pomenovať členov rodiny, dokáže opísať svoju rodinu, byt/dom, v ktorom býva, charakterizovať členov rodiny, vie utvoriť jednoduchý príbeh, zapojiť sa do jednoduchého rozhovoru, presne povedať svoje osobné údaje a opísať režim dňa rodiny.
1. ročník	2. ročník	4. ročník
Poznámka: Písanie sa zavádza v 2. ročníku ZŠ.	Žiak pozná písanie písmen slovenskej abecedy.	Žiak dokáže podľa vzoru napísať krátke pozdravy a správy formou SMS a e-mailu, pozdrav z výletu, dovolenky, k vianočným a veľkonočným sviatkam, blahoželanie k sviatku a pozvanie.

Kým v 2. ročníku z písomných činností najviac času zaberá odpisovanie zamerané na presnosť, od štvrtáka sa už vyžaduje samostatný písomný prejav.

11. Komunikačné témy korešpondujú s komunikačnými témami Spoločného európskeho referenčného rámca (SERR) a zjednotili sa na všetkých stupňoch vzdeláva-

nia. Na 1. stupni ZŠ sa v každom ročníku vyučujú všetky základné témy, komunikačná téma Naša vlasť sa zavádza v 2. ročníku. Popri novom učive sa opakujú, prehľbujú a utvrdzujú osvojené vedomosti, schopnosti a zručnosti z predchádzajúcich ročníkov. Na sekundárnom stupni vzdelávania sa tieto základné témy preberajú podrobnejšie (napr. veda a technika, umenie a kultúra, školstvo a úrady, štátny systém SR a zásady právneho štátu, multikultúrna spoločnosť, medziludské vzťahy a komunikácia, vzory a ideály...).

12. Pojmy používané v iŠVP sú zjednotené na všetkých stupňoch vzdelávania.

13. Dokumenty pre základnú školu obsahujú aj odporúčania na tvorbu školského vzdelávacieho programu.

Odlíšnosti na jednotlivých stupňoch vzdelávania

1. Čítanie a písanie sa zavádza v prvom polroku 2. ročníka primárneho vzdelávania. Špecificky sa venuje vyvodzovaniu tých hlások/písmen slovenskej abecedy, ktoré sú odlišné od maďarskej abecedy, resp. v maďarskej abecede sa nevyskytujú. Využívajú sa osvojené vedomosti z maďarského jazyka (používanie interpunkčných znamienok, delenie slov na slabiky). Cieľom je naučiť žiakov rozoznať kontrastívne znaky maďarskej a slovenskej abecedy a základných jazykových javov, oboznámiť žiakov s ortoepickými, ortografickými a gramatickými pravidlami potrebnými na ústnu a písomnú komunikáciu. Zdôrazňujeme, že je potrebné pri zavedení čítania a písania prihliadať na jazykové schopnosti žiakov.

2. Na primárnom stupni vzdelávania dokument obsahuje aj základnú slovnú zásobu podľa komunikačných tém a ročníkov. Zoznam slovných spojení a viet obsahuje aj slovnú zásobu nižších ročníkov.

3. Redukcia učiva v zložke jazyková komunikácia na 2. stupni ZŠ sa uskutočnila s dôrazom na rozvíjanie komunikačných kompetencií žiakov. Gramatické učivo sa preradilo do vyššieho ročníka a učivo o súvetiach do stredoškolského učiva.

4. Učebný obsah v zložke literárna komunikácia sa spresnil s dôrazom na rozvíjanie komunikačných kompetencií žiakov. Po dôkladnej analýze bolo učivo zo slovenskej literatúry redukované, mnohé literárno-teoretické pojmy a periodizácia slovenskej literatúry boli preradené do stredoškolského učiva. V ročníkoch nižšieho stredného vzdelávania (5. – 9. ročník ZŠ aj 1. – 4. ročník osemročných gymnázií) sa v rámci literárnej komunikácie kladie dôraz na prácu s literárnym textom zo slovenskej literatúry pre deti a mládež. Žiaci sa nemajú učiť znaky literárnych období, ani životopisy jednotlivých autorov. Ťažiskom sú vybrané veku primerané diela slovenskej literatúry pre deti a mládež podľa žánrov. Učí sa napr. pozorovanie a estetické vnímanie umeleckého textu, analýza textu z aspektu komunikácie (reprodukcia obsahu, hodnotenie a charakteristika postáv).

5. Novinkou je, že iŠVP pre základné vzdelávanie obsahuje aj odporúčania pre učiteľa k tvorbe školského vzdelávacieho programu. Pre primárne vzdelávanie je špecifikom vymedzenie základnej slovnej zásoby ku komunikačným témam a odporúčania k písaniu písomných prác v 1. – 4. ročníkoch, hodnotenie kontrolných diktátov a písomných previerok v 4. ročníku ZŠ.

6. Pre nižší stredný stupeň odporúčania obsahujú hodnotenie kontrolných diktátov a písomných previerok v jednotlivých ročníkoch.

7. V iŠVP pre druhý stupeň ZŠ a 1. – 4. ročník OGY uvádzame v časti Odporúčania zoznam spisovateľov

a ich diel ako pomôcku pre autorov učebníc slovenskej literatúry a tvorcov testovacích nástrojov.

8. Výkonový a obsahový štandard v gymnáziách je celostupňový, necháva voľnosť školám na rozdelenie učiva do ročníkov podľa rozhodnutia predmetovej komisie školy.

9. Učebný obsah zložky literatúra a literárna komunikácia (v ročníkoch 5 – 8 OGY a v ročníkoch 1 – 4 gymnázia) sa uvádza chronologicky, ale necháva sa na rozhodnutie predmetovej komisie danej školy, ako učivo zadelí do jednotlivých ročníkov. Pri výbere a štruktúrovaní obsahu sa uplatňuje komunikačno-zážitkový model.

Záver

Veríme, že náš príspevok posluží učiteľom nielen pri tvorbe ŠkVP, ale aj pri plánovaní a príprave na priamu pedagogickú činnosť. Uvedomujeme si, že práve učiteľ je ten, ktorý plánuje, pripravuje sa a rozhoduje o priebehu vyučovacej hodiny, a tak riadi edukačný proces. Záleží len na ňom, ako selektuje učivo zadané v iŠVP, akými spôsobmi ho podáva, aké vyučovacie metódy a organizačné formy práce využíva a ako prihliada na vývinové špecifiká žiakov.

LITERATÚRA

DÖMÉNYOVÁ, Andrea – HALÁSZOVÁ, Anita: *Návrh koncepcie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským*. Pracovná verzia. Nepublikovaný dokument (uložené v ŠPÚ).

- DÖMÉNYOVÁ, Andrea – HALÁSZOVÁ, Anita: Údaje o vyučovaní jazykov z výskumu Štátneho pedagogického ústavu Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským. In: *Zborník z vedeckej konferencie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Katedra pedagogiky a Katedra slovenského jazyka a literatúry – 2015 „Pregraduálna príprava učiteľov slovenského jazyka a slovenskej literatúry – Realita a perspektívy“*. Trnava : UCM, 2015. ISBN 978-80-8105-670-3.
- DÖMÉNYOVÁ, Andrea – HALÁSZOVÁ, Anita: Vybrané údaje z výskumu Štátneho pedagogického ústavu Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským. In: *Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho – 2014 „Vzdelávanie a veda na začiatku XXI. storočia“*. Sekcia teologických vied a humanitných vied, Komárno : UJS, 2014. ISBN 978-80-8122-104-0.
- KOMENSKÝ, Jan Amos: *Velká didaktika*. Bratislava : SPN, 1991. ISBN 80-08-01022-3.
- PORUBSKÝ, Štefan: Zlepšenie učenia sa a vyučovania jazyka. In: *Zvýšenie štandardov vyučovania a učenia sa jazykov v školách s menšinovým vyučovacím jazykom a zriadenie Vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského a konzultačného centra pre Rómov*. Výstupné materiály. SR – 9905-02: Program tolerancie k menšinám. Phare 2002.
- Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky: učenie sa, vyučovanie a hodnotenie*. Bratislava: ŠPU, 2006.
- Štátny vzdelávací program pre základné školy. Rámcový učebný plán pre ZŠ s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny. [cit. 20. 07. 2015]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/zs/rup/rup_zs_s%20vyu%C4%8Dovac%C3%ADm%20jazykom%20n%C3%A1rodnostnej%20men%C5%A1iny.pdf a <http://www.minedu.sk/data/att/7499.pdf>.
- Štátny vzdelávací program pre základné školy – Vzdelávacie štandardy pre 1. stupeň ZŠ – Slovenský jazyk a slovenská literatúra [cit. 20. 07. 2015]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/zs/1_stupen/jazyk_a_komunikacia/sjsl_pv_2015.pdf a <http://www.minedu.sk/data/att/7512.pdf>.

Štátny vzdelávací program pre základné školy – Vzdelávacie štandardy pre 2. stupeň ZŠ – Slovenský jazyk a slovenská literatúra [cit. 20. 07. 2015]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/zs/2_stupen/jazyk_a_%20komunikacia/sjsl_nsv_05_12_2014.pdf a <http://www.minedu.sk/data/att/7556.pdf>.

Zákon o výchove a vzdelávaní č. 245/2008 Z. z. z 22. mája 2008 v znení neskorších predpisov

Mgr. Andrea Döményová
Štátny pedagogický ústav
Pluhová 8, 830 00 Bratislava
andrea.domenyova@statpedu.sk

PaedDr. Anita Halászová
Štátny pedagogický ústav
Pluhová 8, 830 00 Bratislava
anita.halaszova@statpedu.sk

Z UČITEĽSKEJ PRAXE

PoŠTÚRenie mýtu

(Medzinárodný projekt v rámci lektorátov SJaK)
(dokončenie z minulého čísla)

Pieseň o iniciátorovi

*Bojovali v mene svojej viery, jazyka a vlasti presvätej.
Žili osobnosti slávne, bojovné a odvážne.
Oni tvorili pravdy, pred krížom prisahali.
Prepichávali mečom a slovom, a zúrivosťou živou.
Ale jediný bol On, kto dušu čistú dal
pre svoj národ, ktorý bol omámený tyranom.
Iba jeden bol On, kto jazyk pekný vytvoril,
knihami a slovom čarodejným im previazal rany.
Bánovce nad Bebravou – tam začal svoju činnosť,
zatriasol základmi impéria a kosťami aristokrata
a zánik zaspieval na jeho pohrebnom obrade,
Tatry zavyl hlučno, jeho národ a krajina ho ctili.
On svieta v Písme svätom ako cez tienidlo.
Pamätáme si, áno – básne a piesne
sa stále spievajú o slávnom Ludovítovi Štúrovi.
Avšak v Modre umrel.
Nepoznali ste ho?*

© Vasil Christov, Lektorát slovenského jazyka a kultúry v Sofii, Bulharsko

Rozhovor s Ľudovítom Štúrom

Povedal raz Ľudovít Štúr, slávny hrdina:

*„Moja krajina je môj život,
každú chvíľu mojej existencie venujem len jej.“*

*Myšlienka svätá a vzácna sa rozoznala v srdci junáka,
nemohol si žiadne miesto nájsť,
pokiaľ nesplnil svoj cieľ a túžbu tento šuhaj.*

*Ale kto je Ľudovít Štúr? Len obeť alebo hrdina svojej
doby?*

*Venoval svoj život svojej vlasti,
bojoval celý život proti každej neprávosti.*

*Áno, to je hrdina, skutočný hrdina svojej doby, ale či je
známy aj dnes?*

*Každý človek jeho meno vie,
v záchveve ho vyslovuje a znie to v každom srdci, nie?*

*Žil, bojoval za svetlú budúcnosť svojej otčiny,
nikdy svoju nádej nestratil,
nikdy svoju hlavu nesklonil,
padal a vstával, a svoju lásku k vlasti dokázal.*

Keď sa vrátim do minulosti, opýtam sa ho:

*„Stálo za to? Lutuješ, že si svoj život venoval jednej idei?
Chcel si taký nešťastný osud – bojovať proti každému
vrahovi, zlodejovi svojej vlasti?“*

A on mi jemne a ticho odpovie:

„Stálo to za to všetko, stálo to za omnoho viac.

*Znovu by som urobil to všetko,
znovu by som viedol boj,
znovu by som sa usiloval o vytvorenie nového a spravod-
livého sveta.*

*Nebol to len nejaký sen,
bolo to moje šťastie, nádej a cieľ.
Kráčal som hrdo svojou cestou,*

1

*ani krok by som neurobil späť.
Bol to môj dlh voči ľudu slovenskému,
moje poslanie v živote, môj sen jeden jediný.
Slovensko, krajina milá a svätá,
tvoje meno znie v hlave mojej
a stále mi pripomína slovíčka dve –
boj za spravodlivosť, jazyk a reč.
Ako krásne to znie!*

*Ty, raj na zemi, ty, vlasť moja milá, milovaná –
musíš byť slobodná, natešená, šťastná.
Zaslúžil si národ slovenský slobodu a svojím pekným ja-
zykom voľne hovoriť,
zaslúžil si tvoriť poéziu a rýmy vo svojej krásnej a nad-
šenej reči.“
Duša a srdce sa zachveli, oči nič nevideli, uši nič nepo-
čuli.*

„Bože milostivý, vydržím alebo nie?
Utópia alebo skutočnosť je to všetko?
Pre mňa to bol najvyšší cieľ, jediná cesta, jeden jediný
smer.

Hory veľké, bezrozmerné,
rieky hlboké, nekonečné,
príroda krásna, strašná, očarujúca...
Akoby to bolo nejaké kúzlo, čaro,
kraj môj pekný, kde som, povedz mi,
či je to skutočnosť, alebo nejaký vymyslený sen,
ale nie – to je Slovensko, môj milý, túžiaci kút,
prосто povedané – celý môj svet.

Kvety rozkvitajú, vtáky letia, vzduch je taký jemný,
ale jar v mojom živote príde
až keď slovenská reč rozkvitne.“
Ako orol letel, letel v nebo modré.
A jeho oči pozerali na svet krotko.
Chránil svoju vlasť smelý šarvanec mečom a slovom,

2

chránil ju pred každou hrozbou a mračnami.
Vrahovia, zločinci sa báli jeho moci a síl,
strkali hlavy až do zeme,
a mocná ruka Štúra stála stále bránila slovenský národ
a reč.

„To je hrdina,“ šepkal národ,
„rytier, strážca našej milej vlasti.“
Pozri, ty, ľud dnešného sveta, pozri do minulosti,
akú odvahu, dôstojnosť a česť
prejavil jeden múdry vlastenec.
Zostane v tvojej pamäti? Budeš si na neho spomínať
alebo zostane v prachu minulosti a spomienok?
Žil si raz, ale ešte stále žiješ v našich srdciach,
Ty, slávny hrdina slovenského národa,
Ty, junák, bojovník za národné práva.
Zazneli zvončeky, silný vietor zafúkal, slnko sa usmia-
lo – čas stále prebieha...
Nastala zima a potom aj jar...
Na tvoje slávne činy nikto nikdy nezabudne,
Ty, hviezda v nepreniknuteľnej temnosti,
sila, ktorá nás vedie k svetlu budúcnosti,
k prameňom šťastia a radosti,
navždy budeš žiť,
Ty – bojovník za spravodlivosť, ochranca slovenského
národa, jazyka a cti!

© Evgeniq Miteva, Lektorát slovenského jazyka a kultúry v Sofii, Bulharsko

DISKUSIE A POLEMIKY

Vzdelávacie štandardy zo slovenského jazyka a literatúry verzus inovované vzdelávacie štandardy zo slovenského jazyka a literatúry – zmeny, problémy, výzvy... (v základných bodoch)

Inovácia vzdelávacích štandardov zo slovenského jazyka a literatúry mala viacero impulzov. V roku 2008 boli vytvorené koncepcne nové dokumenty, ktoré však prinášali aj určité problémové prvky. Učitelia slovenského jazyka a literatúry sa museli stotožniť s koncepciou, ktorá bola vzdialená od tradičného ponímania ich vyučovacieho predmetu. Základnou myšlienkou novej koncepcie vyučovania slovenského jazyka a literatúry sa stal odklon od pozitivistickej filozofie a dôrazu na vedomosť a smerovanie ku konštruktivistickému prístupu.

Vzdelávacie štandardy zo slovenského jazyka a literatúry sa odklonili od lineárnej štrukturácie vzdelávacieho obsahu, ktorý tvoril výkon naviazaný na kompetencie a jednotlivé pojmy, a predstavovali prechodnú fázu k definovaniu vzdelávacieho obsahu na väčší časový úsek, ktorý v roku 2008 charakterizovali dvojročné cykly a od roku 2011 bola myšlienka naplnenia výkonového štandardu rozšírená na celý stupeň vzdelávania – 1. stupeň ZŠ, 2. stupeň ZŠ a stredná škola.

Takto štruktúrované a formulované dokumenty sa stali pre učiteľa ťažšie uchopiteľné. Základným problémom sa stala:

- rozsiahlosť vzdelávacích štandardov,

- ich štruktúrna nejednotnosť, ktorú bolo možné definovať na úrovni jednotlivých stupňov, ale aj v samotnej nejednotnosti štruktúry jazykovej a literárnej zložky predmetu,
- nedostatočné vysvetlenie pojmu kompetencia. Išlo o pojem, ktorý nebol dovtedy ustálený v pedagogickej dokumentácii,
- príliš odborná formulácia výkonov,
- príliš veľký rozsah dokumentu.

Práve uvedené problémy sa stali východiskovými bodmi inovácie vzdelávacích štandardov pre predmet slovenský jazyk a literatúra. Tu je však nutné uviesť fakt, že minca má vždy dve strany. Z čoho vyplýva, že okrem negatívnych stránok priniesli vzdelávacie štandardy v roku 2008 aj určité pozitíva, ktoré vytvárajú predpoklad a možnosti transformácie tohto dokumentu smerom k úrovňovému modelu. V prípade slovenského jazyka a literatúry môžeme pozitívne hodnotiť skutočnosti, že

- ešte pred reformou v roku 2007 vznikla nová koncepcia vyučovania predmetu slovenský jazyk a literatúra založená na konštruktivistickom prístupe,
- sa do vzdelávacieho štandardu zaviedol pojem kompetencie, ktorý síce učiteľská verejnosť prijímala s určitou nevôľou, ktorá bola spôsobená hlavne absentujúcimi podpornými materiálmi, ktoré by učiteľom vysvetlili ako s týmto pojmom pracovať, či už na úrovni školských vzdelávacích programov alebo priamo na vyučovacích hodinách,
- sa do popredia dostáva činnostne zameraný princíp,
- dokumentácia vznikala aj na základe oboznámenia sa s jednotlivými zahraničnými vzdelávacími systémami (vychádzanie z príkladov dobrej praxe).

Inovácia vzdelávacích štandardov zo slovenského jazyka a literatúry stávala na určitej báze skúseností,

ktorú predstavovali hlavne reakcie učiteľskej verejnosti na reformné dokumenty. Túto skutočnosť možno definovať ako problematickú, keďže chýbali niektoré objektívne dáta z dôvodu chýbajúceho uceleného výskumu implementácie štátnych vzdelávacích programov. Zároveň môžeme otvorene povedať, že ani inovácia vzdelávacích štandardov nepriniesla jednu zo základných želaných zmien a to zjednotenie štruktúry dokumentov v rámci jednotlivých stupňov. Túto požiadavku sa poradilo naplniť v rámci 2. stupňa základnej školy a gymnázií. 1. stupeň ZŠ zostáva štruktúrne a čiastočne aj koncepcívne odlišný od uvedených stupňov vzdelávania. Pozitívne môžeme hodnotiť jednotnosť štruktúry dokumentu v rámci jazykovej a literárnej zložky predmetu.

Inovácia so sebou prináša posilnenie pozície kompetencií a samotného výkonu. Základnou myšlienkou inovácie bol posun vzťahu medzi výkonovým a obsahovým štandardom tak, aby výkon určoval schopnosť žiaka nielen pamätať si, ale aj vytvárať významy a v istej perspektíve nadobúdať jednotlivé kompetencie. Z uvedeného vyplýva, že vo vzdelávacom štandarde pre predmet slovenský jazyk a literatúra došlo k posilneniu postavenia kompetencií a tým aj činnostne zameraného prístupu. Inovácia teda posilnila postavenie niektorých prvkov vo vzdelávacom štandarde. Táto skutočnosť sa okrem kompetencií a výkonu dotkla aj aplikačného kontextu, ktorý sa stáva dominantný hlavne v súvislosti s požiadavkou, ktorá rezonovala už v roku 2008 a to, že cieľom vyučovania predmetu slovenský jazyk a literatúra nie je len teoretické, ale najmä praktické ovládanie jazyka „v jeho rozličných funkciách, postupného rozvíjania jazykovej pohotovosti, tvorby jazykových prejavov adekvátnych svojmu účelu a využitie poznania jazyko-

vého systému nielen na jazykové vzdelávanie, ale hlavne na komunikačnú prax.“¹

Pôvodná myšlienka deklarovaná v koncepcii vyučovania slovenského jazyka a literatúry zostáva aj po inovácii identická. Podpora kompetencií v rámci dokumentu je priamo prepojená na podporu praktickej činnosti žiakov v rámci vyučovacieho procesu. Jednotlivé poznatky z jazyka alebo literatúry majú žiaci nadobúdať praktickou činnosťou, t. j. pri práci s umeleckým textom. Činnostne zameraný prístup tak stále ostáva prítomný v koncepcii VŠ a je reprezentovaný práve dôrazom na výkonovú zložku.

Jedným z dôvodov inovácie bola aj formulácia jednotlivých výkonov a tesná nadväznosť medzi výkonom a obsahom. V tomto smere so sebou inovácia priniesla rámcovo formulovaný výkonový štandard. Takto formulovaný výkon dáva učiteľovi slobodu v jeho napĺňaní. Napríklad:

- „*Žiak dokáže vyhľadať umelecké jazykové prostriedky a vysvetliť ich uplatnenie v známom aj neznámom diele.*“^[cit. 2015-11-28].

Uvedený výkon v sebe zahŕňa všetky pojmy obsahového štandardu, ktoré spadajú do kategórie jazykových prostriedkov súvisiacich s básnickým textom, ktorý môže byť od štandardizovaných ale aj neštandardizovaných autorov. Tu je rozhodnutie priamo na učiteľovi, aké neznáme dielo nechá žiaka analyzovať. Výkon sa aj na úrovni jednoduchej analýzy naplňa počas celého štúdia,

1 Palenčárová, J., Kesselová, J., Kupcová, J. *Učíme slovenčinu komunikatívne a zážitkovo*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2003, s. 16.

2 Slovenský jazyk a literatúra. Gymnázium so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom, s. 35.
http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/gymnazia/4_rocne/jazyk_a_%20komunikacia/slovensky_jazyk_a_literatura_g_4_5_r.pdf [cit. 2015-11-28]

pričom zavádzanie jednotlivých pojmov má byť postupné a je obmedzené typom textu, s ktorým žiak pracuje.

Rámcové formulovanie výkonov umožňuje učiteľovi uplatňovať väčšiu mieru slobody v jeho osobnom plánovaní. V roku 2008 bol ako kameň úrazu definovaný postup osnovania literárnej zložky. Tento problém inovovaný vzdelávací štandard anuluje. Inovácia úplne priznáva akúkoľvek možnosť plánovania vyučovania literatúry pod podmienkou dosiahnutia požadovaného výkonu. Zároveň hovoríme len o úrovni osobného plánovania, keďže štátny vzdelávací program uvádza, že „Učebné osnovy k povinnému vyučovaciemu predmetu, ktorého časová dotácia sa v učebnom pláne nezvyšuje, nesmú byť nad rámec obsahového štandardu stanoveného ŠVP. Škola môže nahradiť učebné osnovy povinného vyučovacieho predmetu, ktorého časovú dotáciu v učebnom pláne nezvyšuje, platným vzdelávacím štandardom pre príslušný vyučovací predmet.“³ Inovácia teda dáva učiteľom priestor na vlastné rozhodnutie, akú stratégiu vyučovania literatúry si zvolia. V tomto prípade môžu na jednej škole existovať aj viaceré stratégie osobného plánovania vyučovania literárnej zložky, pod podmienkou dodržania výkonového štandardu.

Ak hovoríme o pozitívnych a negatívnych stránkach, je nutné povedať aj to, že inovácia neukončila všetky diskusie ohľadom vzdelávacích štandardov z predmetu slovenský jazyk a literatúra. Stále sa otvárajú nové. Diskusia, ktorá bude vždy neukončenou, keďže nie je možné vytvoriť ideálny zoznam, je diskusia o štandardizovaných autoroch a dielach. V tomto smere sa tie

3 Štátny vzdelávací program pre gymnáziá so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom, s. 18.

<http://www.statpedu.sk/clanky/inovovany-statny-vzdelavaci-program/inovovany-svp-pre-gymnazia-so-stvorrocny-m-patrocnym> [cit. 2015-11-28].

isté otázky objavia vždy po každej inovácii, resp. po každom vymedzení nových autorov a diel. Druhým diskutovaným problémom zostáva náročnosť vzdelávacích štandardov, ktoré očakávajú, resp. predikujú nutnosť nových metodických postupov vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry.

Práve náročnosť na úrovni metodických postupov sa stáva zároveň výzvou a cestou ako zatraktívniť vyučovací predmet slovenský jazyk a literatúry. Samotná náročnosť vytvára vysoké požiadavky na učiteľa a jeho vzdelávanie sa nielen v oblasti didaktickej, ale aj odbornej. Práve tu si uvedomujem(e) limity a úskalia inovovaných vzdelávacích štandardov. Základným predpokladom pre ich implementáciu do praxe je podpora a hlavne metodická pomoc zo strany Štátneho pedagogického ústavu, či už vo forme metodík alebo rôznych metodických listov, ktoré môže učiteľ priamo uplatniť na hodine. Odborná podpora zo strany ŠPÚ, môže celkovo umožniť ľahšiu implementáciu dokumentu do školskej praxe.

PhDr. Ivana Gregorová, PhD.

LITERATÚRA

Palenčárová, J., Kesselová, J., Kupcová, J. Učíme slovenčinu komunikačne a zážitkovo. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2003.

Slovenský jazyk a literatúra. Gymnázium so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom. http://www.statpedu.sk/files/documents/inovovany_statny_vzdelavaci_program/gymnazia/4_rocne/jazyk_a_%20komunikacia/slovensky_jazyk_a_literatura_g_4_5_r.pdf [cit. 2015-11-28].

Štátny vzdelávací program pre gymnáziá so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom. <http://www.statpedu.sk/clanky/inovovany-statny-vzdelavaci-program/inovovany-svp-pre-gymnazia-so-stvorrocny-m-patrocnym> [cit. 2015-11-28].

RECENZIE – ANOTÁCIE – NOVÉ KNIHY

RIŠKOVÁ, Lenka: *Básnické umenie podľa Bohuslava Tablica*. Bratislava : Ústav slovenskej literatúry SAV, 2014, 219 s. ISBN 978-80-88746-29-4.

Bohuslav Tablic, jedna z najvýraznejších osobností slovenského literárneho diana na prelome 18. a 19. storočia, sa vo svojom diele opakovane zaoberal otázkami podstaty a funkcií básnického umenia. Hoci tieto poznámky v podobe literarnohistorických reflexií a úvodných komentárov k prácam rozmanitého charakteru nezhrnul do samostatnej práce – osobitnej úvahy alebo ucelenejšej rozpravy, vo svojom súhrne vytvárajú ucelený estetický koncept. Predkladaná monografia analyzuje Tablicove vyjadrenia o básnickom umení a literárnom prejave, pričom kladie dôraz na výklad vybraných dobových pojmov a na ozrejmienie základných predpokladov, východísk a funkcií dobovej literárnej tvorby. Analýza zároveň ponúka možnosť sledovať proces formovania kritérií novodobej poézie v slovenskom literárnom prostredí a jej postupného konštituovania ako samostatného druhu umeleckej činnosti.

MATEJOVIČ, Pavel: *Vladimír Mináč a podoby literárneho diskurzu druhej polovice 20. storočia*. Vedeckí recenzenti: René Bílik, Peter Zajac. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2014. 378 s. Knižnica slovenskej literatúry, 10. zväzok. ISBN 978-80-8101-832-9.

Už titul monografie signalizuje, že jej obsahom nie je len literarnohistorická reflexia Mináčovej tvorby.

Zmeny Mináčovej poetiky sú totiž tesne späté s dobovým kontextom, ktorý ju spoluvytváral. Preto autor monografie upriamuje svoju pozornosť aj na sekundárne texty o Mináčovej tvorbe, prostredníctvom ktorých sa zviditeľňuje dobová rétorika, predstava o úlohe písania a spoločenskej funkcii spisovateľa. S takto načrtnutým konceptom úzko súvisí filozofická kategória subjektu, resp. podoby jeho transformácie. Monografia reflektuje predovšetkým Mináčove filozofické, estetické a kultúrno-politické názory. Autor sa v nej venuje aj autobiografickým momentom, ktoré sú v jeho diele pomerne výrazne zastúpené a literárnohistoricky boli len čiastočne recipované. Práca chce byť zároveň aj diskusiou o problémoch a centrálnych témach, ktoré sa týkajú slovenskej literatúry druhej polovice 20. storočia.

CSIBA, Karol: *Privátne – verejné – autobiografické: (v memoároch a publicistike Mila Urbana, Jána Smreka, Jána Poničana, Tida J. Gašpara)*. Vedecký recenzenti: Dagmar Kročanová, Zora Prušková. Bratislava : Ústav slovenskej literatúry SAV, 2014. 168 s. ISBN 978-80-887-45-26-3.

Monografia sa orientuje na kultúrne aspekty pôsobenia Mila Urbana, Jána Smreka, Jána Poničana a Tida J. Gašpara sprostredkované ich memoármi. Upozorňuje tak na vzťah medzi „umelcom“ a „intelektuálom“ („kultúrnym dejateľom“), teda konkrétnejšie na pôsobenie slovenských spisovateľov v spoločenskom živote a z toho vyplývajúcu „zodpovednosť“. Sprostredkované sa dotýka komplexných otázok súvisiacich s históriou, s procesmi modernizácie, so vzťahom kultúry a ideológie, s etikou a so psychológiou. Monografia tiež nastoľu-

je otázku o „chode dejín“, o dodatočnom legitimizovaní alebo zavrnutí historických udalostí. Svojimi zisteniami odhaľuje rozpornosť, nejednoznačnosť, do istej miery „nedôveryhodnosť“ autorského subjektu a jeho výpovede o vlastnom konaní a udalostiach.

CONTENTS

Introduction (*Karol Csiba*) 1

Scientific studies and articles

Changes in the innovative educational standards
for Hungarian language and literature in primary
education
(*Gyöngyi Ledneczka*) 3

Possibilities for social inclusion of Roma through
the innovations of national curriculum
(*Jozef Facuna*) 22

What is new in the innovative educational standards
for Slovak language and literature in schools with
Hungarian as the language of instruction
(*Andrea Dömenyová – Anita Halászová*) 35

From teaching practice

“*PoŠTÚRenie mýtu*“. The international project within
the lecturates of Slovak language and culture
(*selection from the contributions*) 54

Discussions and polemics

Educational standards for Slovak language and
literature vs. innovative educational standards
for Slovak language and literature – changes,
problems, challenges
(*Ivana Gregorová*) 59

Reviews – Annotations – New books

Slovak literary science 65

JAZYK A LITERATÚRA

Časopis Štátneho pedagogického ústavu

Zodpovedný redaktor: Karol Csiba

Redakčná rada: Karel Dvořák, Ivana Gregorová, Katarína Hincová, Viliam Kratochvíl, Dagmar Kročanová, Marián Lapitka, Milan Ligoš, Vladimír Patráš, Janka Příšová, Marianna Sedláková, Renáta Somorová, Oľga Zápotočná

Jazykový redaktor: Marián Lapitka

IČO: 30 807 506

Vychádza 6 x ročne

Dátum vydania: november 2015

Pluhová 8, 830 00 Bratislava

Webové sídlo: www.statpedu.sk; e-mail: redakcia@statpedu.sk

Tel: +421 249 276 313

Fax: +421 249 276 195

ISSN 1339-7184

JAZYK A LITERATÚRA, ročník 2, 2015, č. 4. Časopis Štátneho pedagogického ústavu. Adresa redakcie: Pluhová 8, 830 00 Bratislava. Vydáva ŠPÚ. Technická príprava Gabriela Smolíková.

Nevyžiadané rukopisy redakcia nevracia.